

HIIUMAA VALLA ARENGUKAVA 2035+

HIIUMAA 2018

Arengukava koostamise põhimõtted

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab, et vallal peab olema arengukava ja eelarvestrateegia, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele.

Maakonnal peab olema arengustrateegia, mis on aluseks maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ja koostööpartnerite poolt ühiselt maakonna arengu suunamisel, ühiselt tehtavate ja omavalitsusüksuste ülese mõjuga investeringute kavandamisel, investeringuteks toetuse taotlemisel

2018 aastal, peale haldusreformi toimumist, toimus kohalike omavalitsuse arengukavade ja maakondade arengustrateegiate koostamine nõ käsikäes, üksteist vastastikku täiendava protsessina.

Tulenevalt sellest, et **Hiiu maakond ja Hiiumaa vald kattuvad territoriaalselt haldus- ja asustusüksusena**, koostati Hiiu maakonna arengustrateegia, Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia **ühtse arengudokumendina**.

Laiemas, üldisemas mõttes on arengudokumendi vaja maakonnas ühise soovitud tuleviku määratlemiseks, erinevate arendushuvide tasakaalustatuse tagamiseks ja tegevuskokkulepete seadmiseks. Kitsamas mõttes aga arenguprobleemide ja -vajaduste kaardistamiseks, rahastamismeetmete kavandamise ja toetusvahendite delegerimise alusena.

Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid kavandatakse Hiiumaa valla eelarvestrateegias (lisa 1), mille eesmärk on tagada valla jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis seob arengukava strateegiliste eesmärkide täitmise olemasolevate ressurssidega ja tagab stabiilse arengu realistliku planeerimise kaudu. Täpsemini nähakse arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid ette igal aastal koostatavas valla eelarves. Hiiumaa valla arengukavas kajastatud eesmärkide saavutamiseks on kavas kaasata ka riigi, erasektori ja mittetulundussektori ressursse, samuti Euroopa Liidu struktuuritoetusi.

Hiiumaa valla arengukavas 2035+ püstitatud eesmärgid ja kavandatud tegevusi viivad ellu vallavolikogu ja vallavalitsus, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ning valla osalusega äriühingud, samuti koostööpartnerid avalikust, era- ja mittetulundussektorist.

Hiiumaa valla arengukava koostamisel on võetud arvesse ja kajastatud Hiiu maakonna kui terviku vajadusi. Paljude tegevuste elluviimise tulemuslikkus sõltub koostööst ning riigi ja erasektori toetusest. Samuti pole arengukava koostamisel piirdutud vaid seadustest tulenevate kohaliku omavalitsuse ülesannetega, kajastatud on ka tegevusi, mis ei ole vallavolikogu ja vallavalitsuse pädevuses ning kus Hiiumaa valla esindajad saavad osaleda vaid huvigrupina.

Arengukava koostamise lähtekohad

Hiiumaa valla arengukava 2035+ käsitleb Hiiumaa valda kui ühtset ja terviklikku kogukonda, territooriumi ja kohaliku omavalitsuse üksust.

Arengukava on koostatud viie strateegilise teemavaldkonna põhiselt:

1. Inimareng
2. Majandusareng
3. Taristud ja ühendused
4. Külastuskeskkonna areng
5. Keskkonnahoid ja – teadlikkus

Strateegilistest valdkondadest kolm esimest on riigi ootustena määratud valdkonnad, mida käsitleda ning mis on olulised teemad kõikides maakondades. „Külastuskeskkonna areng“ ja „Keskkonnahoid ja – teadlikkus“ on Hiiumaa maakonna eripärast tulenevad olulised strateegilised teemad, mis mõjutavad saare elukorraldust ja arengut.

Arengudokumentis toodud tegevuste loetelu hõlmab **eelkõige uusi algatusi ja olulisemaid valdkonnasiseseid** rõhuasetusi ning **ei kajasta kõiki tegevusi**, mida vallavalitsus ja hallatavad asutused ning koostööpartnerid **igapäevaselt ellu viivad** või mida **kajastatakse halltavate asutuste ja valdkondlikes arengudokumentides**. Nimetatud on olulisemad investeringuobjektid.

1. Inimarengu strateegilises valdkonnas käsitletakse **rahvastiku arengut**:

Valitsemise valdkond hõlmab valla juhtimise struktuuri ja põhimõtteid, vallavalitsuse kui organisatsiooni arendamist, valla hallatavate asutuste korraldust ning valla osalusega sihtasutusi ja äriühingud, liikmelisust organisatsioonides ja koostöövõrgustikes, välissuhtlust, kommunikatsiooni, avalikkuse kaasamist, kodanikuühiskonda, osavallakogusid ning inimressursi arendamist.

Turvalisuse tegevusvaldkond sisaldab avaliku korra ja turvalisusega seotut.

Rahvatervis käsitleb tervishoiuteenuste osutamisega seotut.

Vaba aja, spordi, kultuuri noorsootöö valdkond hõlmab kultuuri- ja spordiasutusi, piirkondliku kultuuri- ja sporditöö juhtimist, rahvakultuuri, kultuuri- ja spordiüritusi, vaba aja veetmise võimalusi, noorsootööd, spordirajatisi, kooli- ja noortesporti.

Hariduse ja noorsootöö tegevusvaldkond käsitleb koolieelsete lasteasutuste, üldhariduse, kutsehariduse, täiskasvanuhariduse ning hariduslike erivajadustega laste seotud teemasid.

Sotsiaalne kaitse puhul on käsitletavateks valdkondadeks laste, eakate, erivajadustega inimeste ja toimetulekuraskustes inimeste hoolekanne.

2. Majandusarengu strateegiline valdkond käsitleb ettevõtluse ja majanduskeskkonna arenguga seonduvat.

3. Taristute ja ühenduste strateegiline teemavaldkond hõlmab tehnilise taristu, sh transpordi valdkonnas ja sellega haakuva ühistranspordi temaatika sh teed ja tänavad; energeetika-,

infotehnoloogia ja keskkonnataristu (veevarustus, kanalisatsioon), sadamaid, planeerimist, maakasutust, hoonestust, avalikku ruumi, kommunaalmajandust.

4. Külustuskeskkonna areng strateegiline teema käsitleb Hiiumaa kui terviku turundust, turismiinfo juhtimist, turismitoodete ja -teenuste arendamist.

5. Keskkonnahoid ja keskkonnateadlikkuse strateegilises teemavaldkonnas käsitletakse meie loodusväärtusi, maavarasid, jäätmemajandust.

Hiiumaa valla visiooni ja üldiste strateegiliste arengusuundade aluseks on viie strateegilise tegevusvaldkonna ühisosa ehk valla kui terviku ning kohaliku kogukonna pikaajalised vajadused. Üldised strateegilised arengusuunad tagavad erinevate eluvaldkondade tasakaalustatud arengu ja tekitavad valdkondadevahelist ja -ülest koostoimet.

Valdkondlike eesmärkide sõnastamisele ja tegevuste kavandamisele eelnes hetkeolukorra ja väljakutsete analüüs. Eesmärkide saavutamise hindamiseks lepiti kokku mõõdikud koos sihtväärtustega.

Hiiumaa valla arengukavas koostamisel on lähtutud ühinemislepingust. Arengudokument on kooskõlas Hiiu maakonnaplaneeringuga 2030+ ning täiendab seda.

Arengukava elluviimise eeldused

Arengukava elluviimise eeldusi ehk vallaeelarve võimalusi arengukavas kajastatud tegevuste elluviimiseks ei ole käesolevas dokumendis analüüsitud. Ülevaade arengukavas käsitletud tegevuste ja investeringute elluviimiseks vajalike ressursside kohta antakse igal aastal täpsustatavas Hiiumaa valla eelarvestrateegias ja rahastamise täpsem jaotus kinnitatakse vallaeelarves.

Arengukava koostamise protsess

Juhtrühm, vastutusvaldkonnad ja koosseisud

Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia 2035+ koostamise protsess toimus Hiiumaa vallavalitsuse eestvedamisel koostöös SA Hiiumaa Arenduskeskusega (projektijuht Katrin Sarapuu).

Arengudokumendi koostamiseks moodustas vallavalitsus 8-liikmelise **juhtrühma**. Iga juhtrühma liige moodustas valdkonna spetsialiste kaasates temarühma talle määratud valdkonnaga tegelemiseks.

- **Reili Rand**- vallavanem, juhtkomisjoni esimees, arengudokumendi koostamise üldvastutaja, vastutusvaldkond sotsiaaltoetused ja tervishoid.

Komisjoni liikmed: Liisi Mäeumbaed (volikogu liige ja sotsiaalkomisjoni esimees, Jäak ja Praak MTÜ juhatuse liige; Keskkonnaameti Kärkla kontori keskkonnahariduse spetsialist), Toomas Remmelkoor (volikogu liige; põllumajandusettevõtja), Riho Rahuoja (volikogu aseesimees, Hiiu Valla Sotsiaalkeskuse juhataja), Kairi Lõppe (Hiiumaa valla sotsiaalosakonna juhataja), Riina Tamm (SA Hiiumaa Haigla juhatuse liige), Elge Härma (SA Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri juhatuse liige), Aasa Saarna (Sotsiaalkindlustusameti kvaliteediosakonna spetsialist);

- **Monika Pihlak**- arenguosakonna juhataja, vastutusvaldkond turism ja mainekujundus. Komisjoni liikmed: Toomas Kokovkin (volikogu liige ja kultuuri- ja turismikomisjoni esimees; SA Hiiumaa Muuseumid juhatuse liige), Ly Johansen (Kaups) (MTÜ Hiiumaa Turismiliit juhatuse liige, turismiettevõtja), Helen Kõvask (turismiettevõtja), Liis Rimmelg (SA Hiiumaa Arenduskeskus juhataja), Anne-Ly Torstensson (SA Hiiumaa Arenduskeskus turismi- ja turundusspetsialist), Eha Ernits (turismiettevõtja), Jaana Lepamaa (OÜ Mainegrupp ürituste korraldaja);

- **Üllar Laid**- Kõrgessaare osavallavanem, vastutusvaldkond taristud ja ühendused, keskkond. Komisjoni liikmed: Tiit Paulus (volikogu liige), Üllar Padari (volikogu liige, OÜ KEMEH juhatus liige), Piret Sedrik (Hiiumaa valla ühistranspordi ja riigihangete spetsialist), Raina Smill (Hiiumaa valla keskkonnaspetsialist), Riho Sõrmus (AS Saarte Liinid Heltermaa sadama direktor), Tiit Harjak (Maanteeameti planeeringute menetlemise talituse juhtivspetsialist), Mait Must (Põllumajandusameti Saare keskuse peaspetsialist), Rein Urman (Keskkonnaameti spetsialist), Hannes Vaidla (Maanteeameti Lääne regiooni hooldevaldkonna juht);

- **Omar Jõpiselg**- Käina osavallavanem, vastutusvaldkond majandus ja ettevõtlus (komisjoni liikmed: Sander Kopli (volikogu liige ja eelarve- ja majanduskomisjoni esimees; OÜ Mainegrupp juhatuse liige), Tarmo Mänd (volikogu liige), Ilmi Aksli (volikogu liige; MTÜ Hiidlaste Koostöökogu nõustaja; SA Hiiumaa Arenduskeskus investorkonsultant), Tanel Malk (Hiiumaa Ettevõtjate Liidu ja OÜ Faasion juhatuse liige), Agur Nurs (AS M ja P Nurst juhatuse liige), Jan Ignahhin (Recado Meedia OÜ projektijuht), Peep Lillemägi (ettevõtja, kaugtöötaja);

- **Liili Eller**- Pühalepa osavallavanem, vastutusvaldkond valitsemine ja kodanikuühiskond. Komisjoni liikmed: Reili Rand (vallavanem), Aivar Viidik (volikogu esimees), Antti Leigri (volikogu liige, Palade Põhikooli ja Suuremõisa Lasteaed-Põhikooli direktor), Ants Orav (volikogu liige, Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna Hiiu talituse juhataja), Kaja Sõrmus (SA Hiiumaa Arenduskeskuse MTÜde konsultant / programmide koordineerija), Ester Tammis (Kodukant Hiiumaa juhatuse esimees), Kaja Hiis-Rinne (MTÜ Hiiukala tegevjuht), Argo Nurs (MTÜ Hiiumaa Fotoprojekt juhatuse liige);

- **Lauri Preimann**- Kärkla osavallavanem, vastutusvaldkond kultuur, sport ja vaba aeg. Komisjoni liikmed: Artur Valk (volikogu liige, Hiiu valla kultuuri ja vaba aja keskuse kultuuri- ja sporditegevuse juht), Ülari Kaibald (volikogu liige, Kärkla Põhikooli ja Käina Kooli kehalise kasvatuse õpetaja), Karin Kokla (haridus- ja kultuuriosakonna juhataja), Margarita Korol (Hiiu Valla Kultuuri ja Vaba Aja Keskuse juhataja), Helle-Mare Kõmmus (Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuuri-spetsialist Hiiu maakonnas), Anton Kaljula (Ühendus Hiiumaa Spordiliit MTÜ juhataja), Kristi Linkov (SA Hiiumaa Spordikool direktor), Ly Meldorf (Käina Huvi- ja Kultuurikeskuse direktor);

- **Hergo Tasuja** – Emmaste osavallavanem, vastutusvaldkond haridus ja noorsootöö. Komisjoni liikmed: Antti Leigri (volikogu liige, Palade Põhikooli ja Suuremõisa Lasteaed-Põhikooli direktor), Margit Kagadze (Hiiumaa Gümnaasiumi õppenõustaja; hoolekogu esimees), Ivo Eesmaa (Hiiumaa Gümnaasiumi ja Hiiumaa Ametikooli direktor), Karin Kokla (haridus- ja kultuuriosakonna juhataja); Tiia Liibert (Hiiumaa valla hariduse ja kultuuri spetsialist), Liina Lepamaa (volikogu liige, Emmaste lasteaia direktor), Kaie Pranno (Hiiumaa Noorsootöö Keskuse noorsootöö koordinaator);

- **Inge Elissaar**- rahandusosakonna juhataja, vastutusvaldkond eelarvestrateegia

.

Protsessi peamised tegevused

19.04.2018 arengudokumendi algatamine vallavolikogus.

25.04.2018 Juhtrühma moodustamine ja ajakava kinnitamine vallavalitsuses.

10.05.2018 Teemarühmade koosseisude kinnitamine.

Aprill -mai 2018 – avalikud koosolekud igas osavallas (24.04 Kõrgessaare osavald, Mangu külas; 25.04 Kõrgessaare osavald, Lauka külas; 26.04 Kõrgessaare osavald, Mägipe külas, 10.05 Emmaste osavald, Emmaste külas; 11.05 Kärddlas, (korraldaja MTÜ Ühine Hiiumaa); 14.05 Käina osavald, Käina alevikus; 15.05 Pühalepa osavald, Hellamaa külas; 16.05 Kärddla osavald, Kärddla vallamajas; 18. 05. Kõrgessaare osavald, Kõrgessaare alevikus).

Kuni 31.05.18 oli võimalus e-kanalite kaudu oma mõtteid avaldada Hiiumaa arengu kohta (vabas vormis ettepanekute tegemine; *facebooki* küsitlus etteantud teemadel).

Mai- august 2018– teemarühmade töökoosolekud.

16.08.2018 - Hiiumaa [eel]arvamusfestivalil käsitleti aakuvaid teemasid.

07.09.2018- eelnõu projekti esitamine vallavolikogule ning avalikustamine kirjalike ettepanekute saamiseks (veebilehel);

12.09-18.09.2018 avalikud koosolekud igas osavallas (12.09 Kõrgessaare osavallas, 13.09 Käina osavallas, 14.09 Emmaste osavallas, 17.09 Pühalepa osavallas, Kärddla osavallas).

12.09 -04.10.2018 osavallakogude koosolekud ettepanekute ja heakskiidu saamiseks.

04.10.2018 muudatusettepanekute esitamise tähtaeg.

18. 10.2018 Eelnõu menetlemine (II lugemine) volikogus, *kehtestamine*.

Arengut mõjutav väliskeskkond

2012. aastal Eesti Arengufondi koostatud raportis "Väliskeskkond 2020: olulised trendid ja nende tähendus Eestile" esitletakse olulisemaid väliseid muutusi, mis Eestit eelseisval kümnendil mõjutada võivad. Selles on välja toodud kuus trendiklastrit, mis väljendavad Eesti jaoks kõige olulisemaid väliskeskkonna muutuste mustreid:

- 1) sotsiaalsüsteemid surve all;
- 2) liikuvam tööjõud ja paindlikum töö;
- 3) loodusvarade nappus ja kasvupiiride nihutamine;
- 4) arenenud riigid vajavad uusi kasvumudeleid;
- 5) Euroopa otsib oma kohta maailmas;
- 6) valitsemisvormid muutustes.

Arengudokumendi lisas 2 on esitatud lühikokkuvõtte iga trendiklastri sisust ning nende tähendusest ja võimalustest Eesti ja sealhulgas Hiiumaa arengu jaoks.

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+“ on analüüsitud olulisemaid Eesti riigi arengut mõjutavaid tulevikusuundumusi, mida tuleb arvestada ka Hiiumaal arengute planeerimisel.

Olulisemad ruumilise mõjuga üleilmsed suundumused on:

- maailmamajanduse raskuskeskme nihkumine Aiasiasse;
- üleminek teadmispõhisele majandusele;
- rahvastiku vananemine;
- linnastumine;
- ilmastu (kliima) muutumine;
- ökoloogiliste väärtuste mõjujõu kasv;
- üleminek laialdasele taastuvenergia kasutamisele;

- nn rohelise ja hõbedase majanduse ennakkasv.

Nimetatud väljakutsete ja võimalustega on vaja arvestada ka Hiiumaa arengu kavandamisel.

2018. aasta märtsis algatas Vabariigi Valitsus strateegia „Eesti 2035“ koostamise. Valdlikult tasakaalustatud arengustrateegia koostamise käigus soovitakse jõuda planeerimisraamistikuni, mis:

- koondab riigisisest läbiräägitud ja kokkulepitud ning rahvusvahelisi kohustusi arvestavad olulisemad Eesti arengueesmärgid ja tegevussuunad;
- loob konsolideeritud arengueesmärkide põhjal keskse pikaajalise finantsraamistiku;
- annab aluse järgmise perioodi eurorahade planeerimiseks ja kasutamiseks.

Strateegia kinnitamine peaks toimuma 2020. aasta kevadel.

Üldine hetkeolukord

Haldusterritoriaalse korralduse muutmise käigus moodustatud Hiiumaa valla piiriks on senise Emmaste valla, Hiiu valla, Käina valla ja Pühalepa valla piir, välja arvatud nende omavahelises osas (jõustus 25.10.2017 Hiiumaa Vallavolikogu valimistulemuste väljakuulutamise päeval).

Ühinemise eesmärgid olid:

- Ühinevate omavalitsuste jätkusuutliku arengu ja strateegilise juhtimisvõimekuse suurendamine läbi nende tugevuste ja arengupotentsiaali kasutamise.
- Valla sotsiaalse, majandusliku, kultuurilise, administratiivse ja territoriaalse terviklikkuse saavutamine, haldussuutlikkuse suurendamine, valla piirkondade omapära säilitamine ning koostöö arendamine.
- Suutlikkuse tõstmine valla elanike elukvaliteedi parandamiseks eelarveväliste vahendite taotlemise, kohalike arengueelduste rakendamise ja eelarveväliste investeeringute kaasamise kaudu.
- Kohaliku demokraatia arendamine, kodanikualgatusele ja vastutusele suunatud tegevuste toetamine läbi valla piirkondade kogukonnapõhise aktiivse toimimise alt üles initsiatiivid.
- Valla elanikele kvaliteetsete avalike teenuste hea kättesaadavuse tagamine.
- Ühistranspordi kohaldamine inimeste liikumis- ja tööhõivevajadustele vastavaks.
- Hiiumaa kui ühtse toimeruumi arendamine ja huvide eest seismine.

Hiiumaal on viis osavalda, oma osavallakogudega, mille peamine ülesanne on tagada elanike kaasarákimisvõimalus kohalikes ja ülevallalistes otsustusprotsessides, aidata kujundada arvamusi ja tagada sisendeid ning tagasisidet otsustusorganitele (vallavalitsus, volikogu, volikogu komisjonid) piirkonna tervikliku arengu küsimustes ja piirkonna halduse kvaliteedi kohta.

Territoorium ja asustusüksused

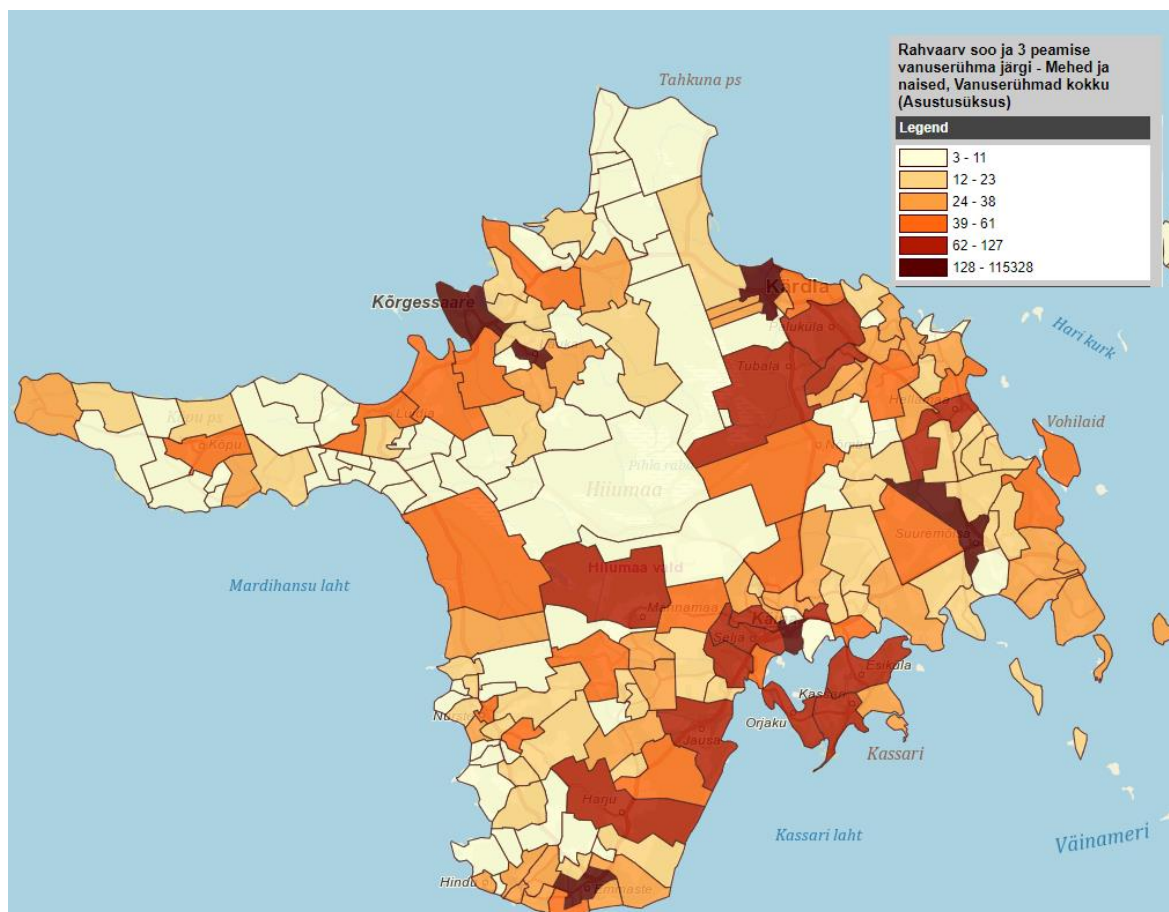
Hiiumaa valla pindala on 1003 km².

Hiiumaa valla keskus asub Kärbla linnas. Lisaks on vallas 2 alevikku (Kõrgessaare ja Käina) ja 182 küla.

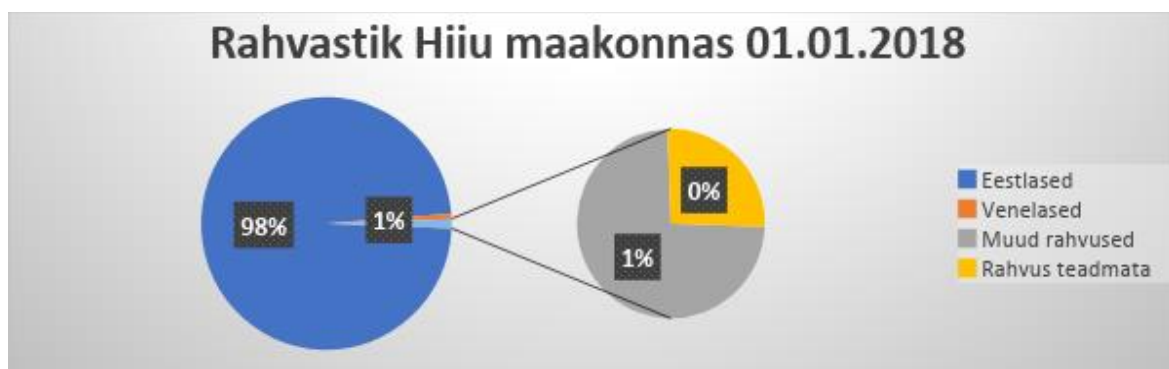
Rahvastik

Terve Eesti üheks suurimaks väljakutseks on rahvastiku vähenemine ja vananemine. Nagu enamikes Eesti piirkondades, on elanike arv langenud ka Hiiumaal tervikuna.

1992. aastal elas Hiiumaal ligikaudu 12 000 elanikku. Seisuga 01.01.2018 oli Hiiumaa valla elanike arv rahvastikuregistri andmetel 9580, mis moodustab kogu Eesti rahvastikust 0,7%. Meeste- naiste osakaal on vastavalt 50,6% ja 49,4% (Eestis 46,9% / 53,1%).. Hiiumaa rohkem asustatud keskusteks on Kärbla linn, Käina ja Kõrgessaare alevikud, Emmaste, Suuremõisa, Lauka, Männamaa, Lõpe ja Nurste külad.

Kaart: Statistikaamet

Muudest rahvustest on esindatud ukrainlased, soomlased, valgevenelased, lätlased, sakslased, leedulased, juut ja poolakas. (Allikas: Statistikaamet)

Demograafiline struktuur s. 01.01.2018					
lapsed 0-6	lapsed 7-18	Sh lapsed 7-15	tööealised 19-64	eakad 65-...	Rahvaarv KOKKU
457	966	712	6 128	2 029	9 580

5%	10%	73,7%	64%	21%	100%
----	-----	-------	-----	-----	------

(Allikas: Rahandusministeerium)

Kuigi viimastel aastatel on Hiiumaa vallas elanike arvu kahanemine aeglustunud, siis jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik elanike arvu stabiilne kasv. 01. jaanuar 2017 võrreldes 01. jaanuar 2018 seisuga oli üle viimase 23 aasta Hiiumaa taas rahvastik kasvanud ning seda 30 inimese võrra.

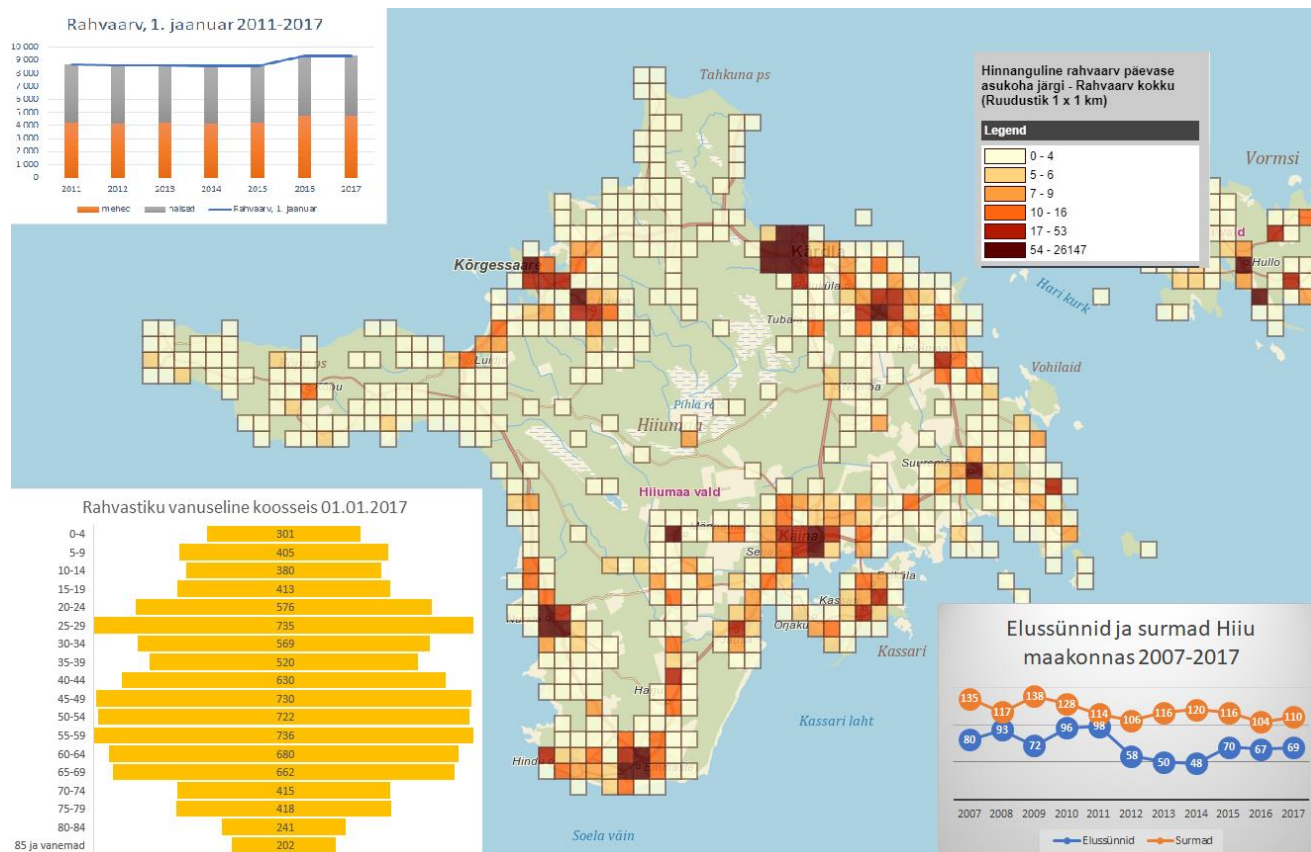
HIIU MAAKOND

Hiiumaa maakonna rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2017

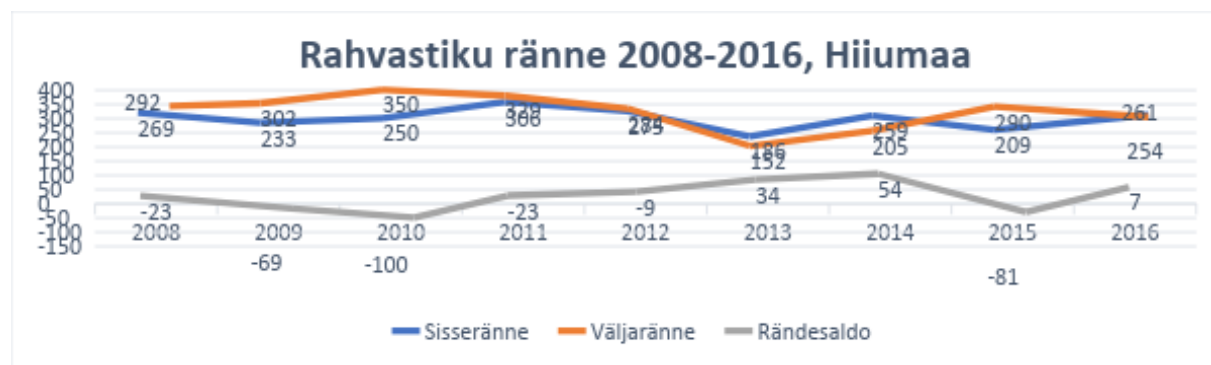
Allikas: Statistikaamet

Maakonna rahvastiku paiknemist iseloomustab koondumine suurematesse keskustesse ning muul alal väga hõre paiknemine. Viimast soodustab ka suurte metsamassiivide paiknemine valla territooriumil. Külade territoriaalne jaotus regiooniti on äärmiselt ebaühtlane, see teeb keeruliseks valla kõigi piirkondade ühtlase haldamise ja arengu.

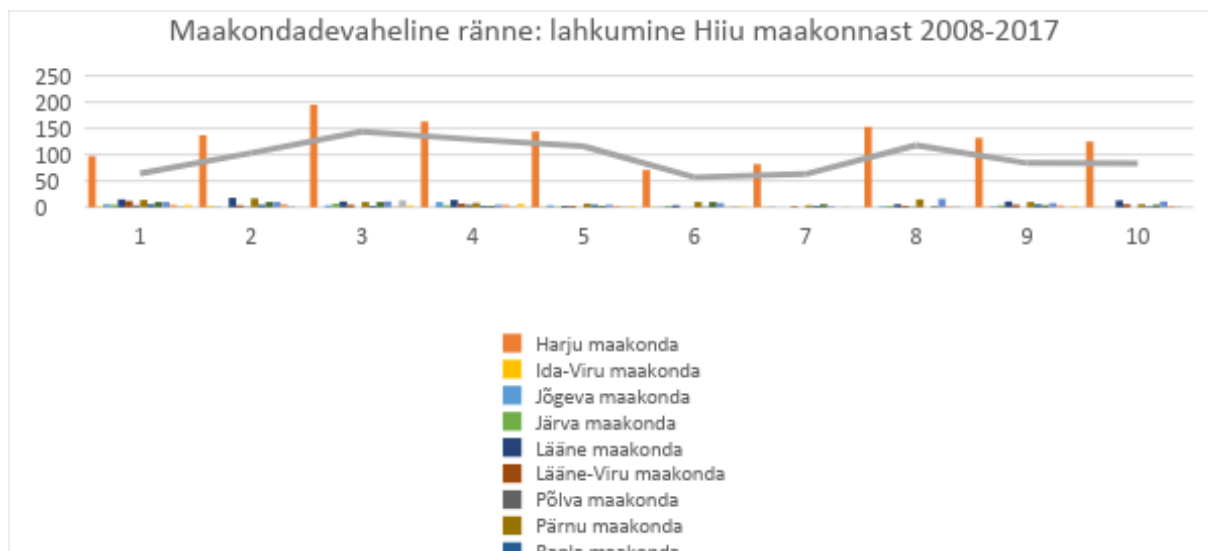

(Allikas: Statistikaamet)

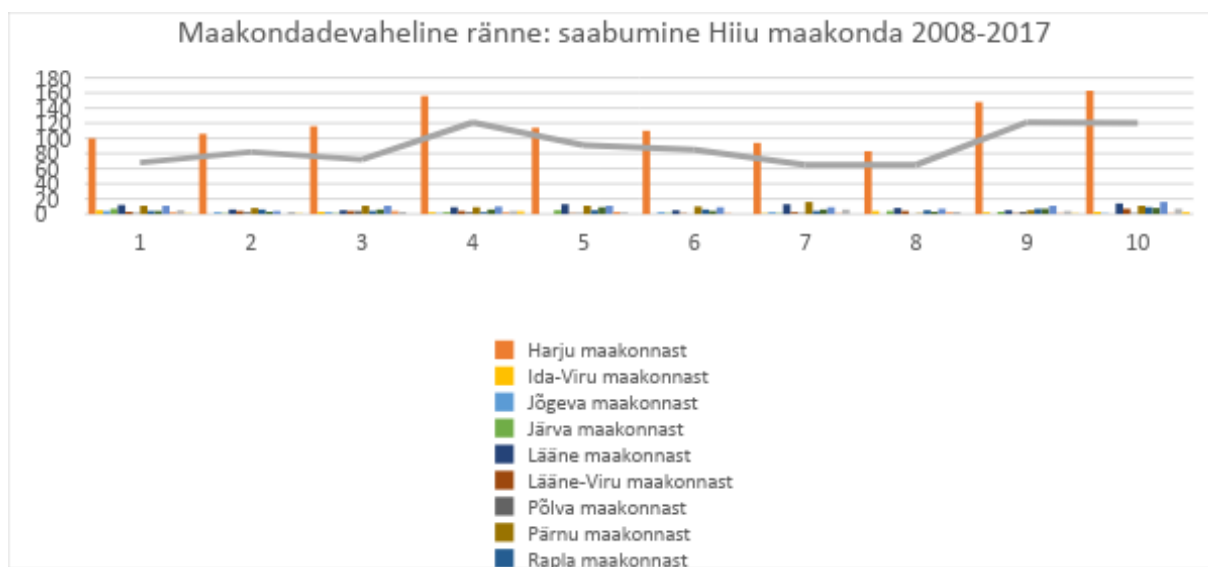
Rahvastiku ränne on püsinud suhteliselt stabiilne, nii sisse- kui väljarände osatähtsus on püsinud viimase üheksa aasta võrdluses ca 3% rahvastiku üldarvust.

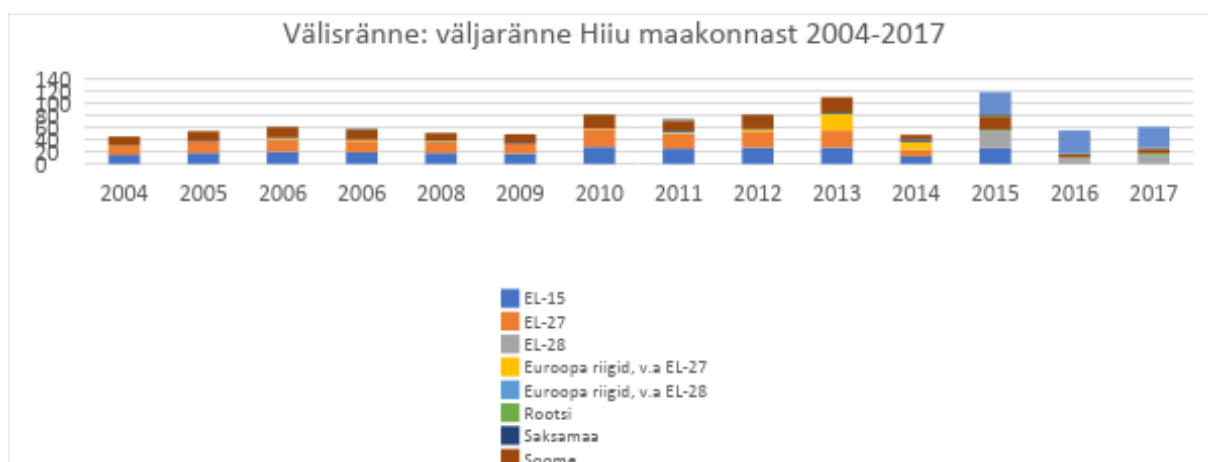
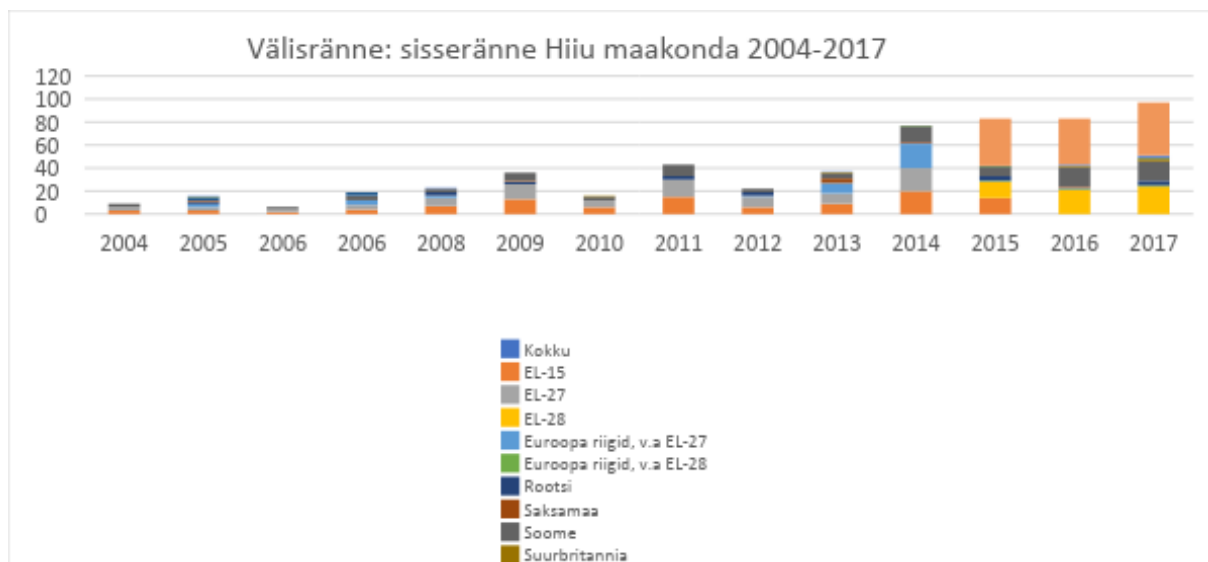
(Allikas: Statistikaamet)

(Allikas: Statistikaamet)

(Allikas: Statistikaamet)

EL15 * Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Suurbritannia, Taani.

EL27 ** Austria, Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Läti, Luksemburg, Holland, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi, Suurbritannia, Ungari.

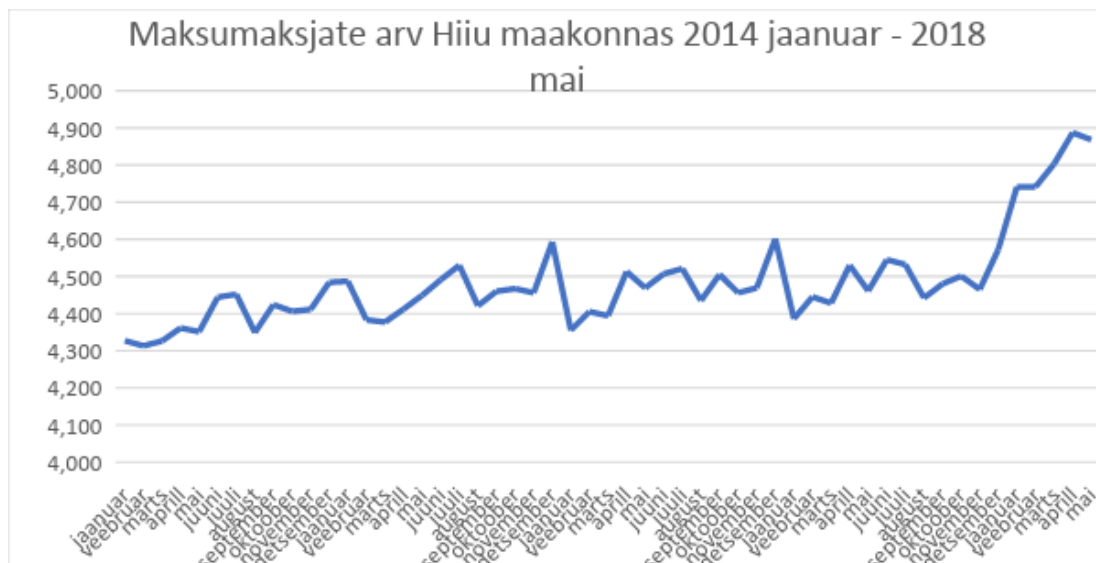
EL28 *** Austria, Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Läti, Luksemburg, Holland, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi, Suurbritannia, Ungari, Horvaatia.

(Allikas: Statistikaamet)

Maksumaksjad ja tööhõive

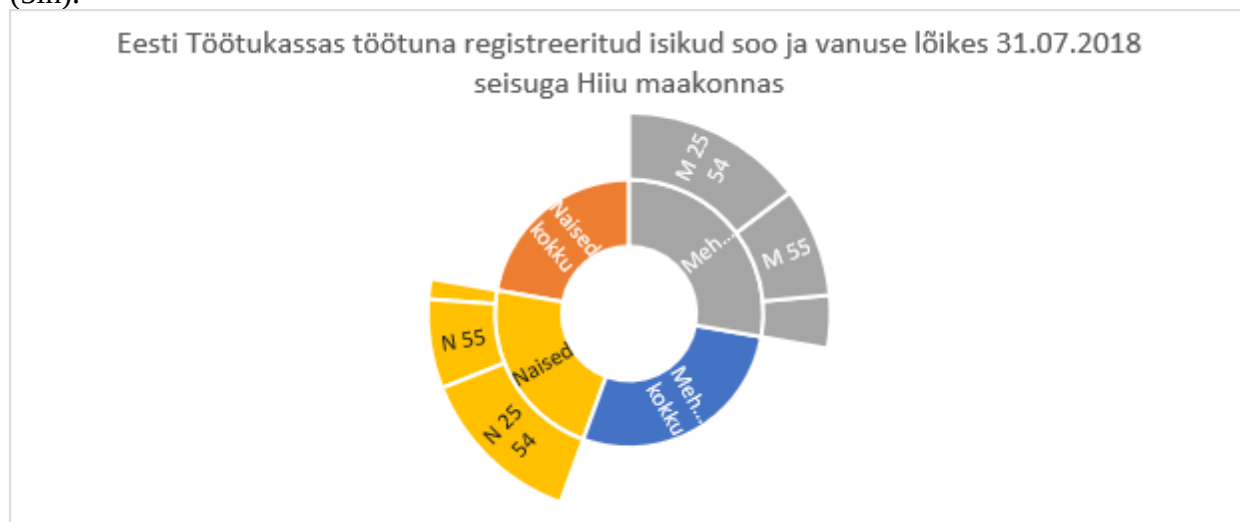
2017. aastal oli Hiiumaa vallas ühe kuu keskmine maksumaksjate arv Rahandusministeeriumi andmetel 4482, mis moodustas valla elanikkonnast 46,9%. 2018. aasta alguses on olnud maksumaksjate arvu kasv võrreldes aasta lõpuga ca 6%. (mai 2018 oli 4868 maksumaksjat).

Maksumaksjate hüppeline tõus 2018 aasta alguses oli tingitud muudatusest seadusandluses, millega maksustati tulumaks pangaintressidelt.

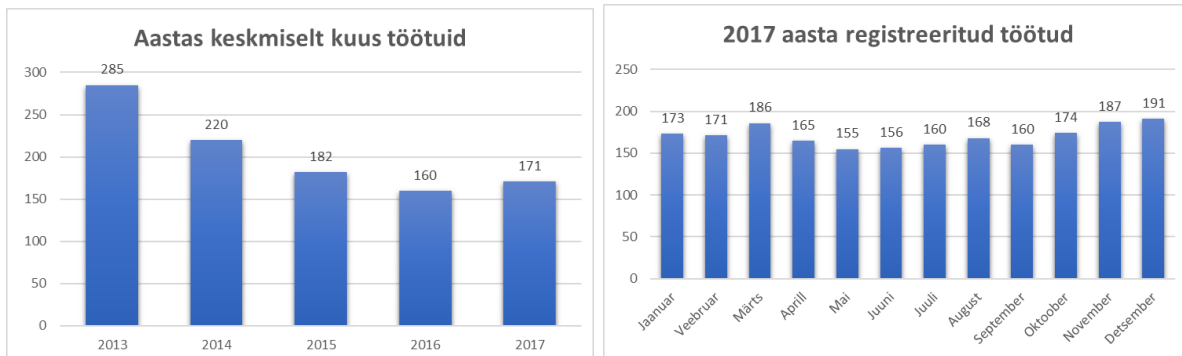

Allikas: Rahandusministeerium

Seisuga 31.12.2017 oli Hiiumaa vallas Eesti Töötukassa andmetel 191 registreeritud töötut (2% elanikkonnast). Keskmiselt oli 2017 aasta jooksul töötute arv 170. Töötute arv sõltub hooajast, talvekuudel on registreeritud töötuid rohkem, suvekuudel vähenemine võrreldes aasta lõpuga 19%. Seisuga 31.07.2018 oli Hiiumaa vallas kokku 153 töötut (31.01.2018 oli 231 töötut, kahanemine 33,8%), mis on kogu Eesti töötute arvust sama kuupäeva seisuga 0,5% (kogu Eesti töötute arvust 31.01.2018.a 0,7%). Töötuna arvel olevatest isikutest oli 31.01.2018 seisuga 55,5% mehed. Nii meeste kui naiste hulgas on kõige enam töötuid vanused 25-54, vastavalt 52,9% (45 in) ja 60,3% (41 in). Noori vanuses 16-24 oli meestest 15,3% (13 in) ja naisi 7,3% (5 in).

Allikas: Eesti Töötukassa

Allikas: Statistiline andmebaas

Registreeritud töötute arv Hiiumaa vallas on aastatel 2013-2017 vähenenud 40%. Eestis oli 2013 aastal keskmiselt ühes kuus registreeritud töötuid 37 061 ja 2017 aastal oli 30 382. Viie aastaga vähenes registreeritud töötute arv 18 %. Murekohaks on pikaajalised töötud.

Töötust põhjustavad peamised tegurid Hiiumaa vallas on:

- ebapiisav transpordikorraldus valla erinevate asulate vahel;
- pikaajalistel töötutel ebapiisav haridus ja kvalifikatsioon;
- puudulikud tööharjumused, alkoholisõltuvus;
- kvalifitseeritud ja motiveeritud kaadri puudumine;
- töökohtade valikuvõimaluse vähesus;
- osalise või puuduva töövõimega inimeste tööle saamise võimaluste vähesus.

Muude teemavaldkondade detailsemad hetkeolukorra kirjeldused on lisas nr 3.

Visioon aastaks 2035+ ja üldised strateegilised arengusuunad

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+” on toodud, et peamine arengueesmärk on tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Selleks on vajalikud kvaliteetne elukeskkond, head ja mugavad liikumisvõimalused ning varustatus oluliste võrkudega.

Sellest lähtudes on Eesti ruumilise arengu visioon aastaks 2030 sõnastatud järgmiselt:

Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik.

Eesti regionaalarengu strateegia aastateks 2014-2020 visioon eeldab liikumist suunas, kus on loodud eeldused kõigi toimepiirkondade kestlikuks arenguks ning elamisväärsaks ja turvaliseks eluks. Eesti areng tervikuna on eri piirkondade spetsiifiliste arengueelduste oskusliku ärakasutamise kaudu **regionaalselt rohkem tasakaalustumas.**

Visioon 2030+: Oma **eripäradele tuginedes** panustab iga piirkond eesti kui terviku **konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest.**

Inimestel on **igas toimepiirkonnas** kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Hiiumaa arengustrateegia 2020+ (kooskõlastatud 12.01.2015) visiooni kohaselt on üldine soovitud tulevikupilt on järgmine:

Hiiumaa on armas, peresõbralik, loodust hoidva ja väärtustava elujõulise uuendusmeelse kogukonnaga saar Läänemeres, kus on atraktiivne elamis-, ettevõtlus- ja külastuskeskkond. Hiiumaa on väärt paik eneseteostuseks.

Hiiumaal elab avatud ja elujõuline kogukond, kes väärtustab kohalikku kultuuripärandit, traditsioone ja loodust ning soosib mõõdukat uuenduslikkust. Hiiumaa sotsiaalne ja ruumiline areng on tagatud ühise, jagatud väärtustele tugineva koostööga arendustegevuste planeerimisel ja elluviimisel. Ühiselt ja koostöös edendatakse jätkusuutlikku ja konkurentsivõimelist väikeettevõtlust, mis tagab nii väärilise sissetuleku elanikele, kui ka vajalike teenuste olemasolu. Saare tööstusettevõtted on uuendusmeelsed ja jätkusuutlikud. Avalikud teenused on hästi kättesaadavad Hiiumaa igas kandis. Erilist rõhku pannakse noorte toetamisele ning hariduse ja elukeskkonna kvaliteedi tõstmisele, mille tulemusena on elanike arvu vähenemine peatunud. Hiiumaal on head ja vajadustele vastavad transpordiühendused.

Hiiumaa 2035 +

Hiiumaa tuleviku kujundamisel on **keskseteks võtmesõnadeks:**

- inimkesksus;
- hoolivus;
- avatus;
- tasakaalustatus;
- jätkusuutlikkus;
- teadmiste põhisus;
- uuendusmeelsus;
- kvaliteet;
- piirkondlikke eripärasid arvestav.

Hiiumaa vallas järgitakse järgmisi alusväärtusi:

- meie inimesed on kõige väärtuslikum ressurss.
- Siin on kvaliteetne, turvaline elukeskkond;
- konkurentsivõimeline ja jätkusuutlik ettevõtluskeskkond;
- külalislahke, mitmekesine ja looduslähedane külastuskeskkond;
- väärtustatud kohalik kultuuripärand;
- avatus maailmale.

Avalike teenuste arendamisel lähtutakse **teenusedisaini** põhimõtetest ehk siis töö korraldamisel lähtutakse kliendi seisukohalt vaadatuna. Eesmärk on pakkuda head kliendikogemust igal teenuse pakkuja ja kliendi kokkupuutel.

Hiiumaa visioon 2035 +

Säilib hiidlaslik elu- ja looduskeskkonna eripära, aga meid on rohkem ja meil on eluterved väärtused ja hoiakud.

Teemavaldkondade strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, peamised tegevussuunad ning mõõdikud

1. Inimareng

Valdkondlik visioon

Ettevõtlik rahvas ja sidus, ühtne ja avatud kogukond.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Hiiumaa sotsiaalne ja ruumiline tasakaalustatud areng;
- kvaliteetne haridus ja elukestev õpe;
- toimivad vajaduspõhised avalikud teenused;
- aktiivne kodanikuühiskond;
- koostöö saaresiselt ja naabermaakondadega;
- traditsioonide väärtustamine ja säilitamine.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

Kahanev ja vananev elanikkond.

Eakate (>65 aastaste) suur osatähtsus 20,8 % (Eesti keskmine 19,3%, Eesti suurim 22,7%).¹

Ebaühtlane elanikkonna paiknemine saare territooriumil.

Eesti keskmisest madalam loomulik iive.

Laste (0-14a) madalaim osatähtsus elanikkonnast Eesti maakondade võrdluses (11,6%).²

Suvehiidlaste suhteliselt suur osatähtsus kogukonnas ja nende vähene kaasatus.

Riiklikes arengudokumentides ei tule selgelt välja Hiiumaa erisused.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Elanikud on eluterve suhtumisega ettevõtlikud, haritud ja muutustele avatud ning kes väärtustavad oma kodukanti ning panustavad Hiiumaa arengusse.

Hiiumaal on hea ning väärikas elada läbi terve elukaare.

Aastaks 2022

- on Hiiumaal vähemalt 10 000 registreeritud elanikku.
- laste (0-14a) osatähtsus elanikkonnast on kasvav.
- suvehiidlastest on saanud 10% püsielanikud.

¹ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

² Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud):

Hiiumaa ühiskondliku sidustatuse tugevdamine muude Eesti piirkondadega, mis aitaks vähendada kogu piirkonna arengut pärssivat sotsiaal-ruumilist eraldatust.

- Hiiumaale piirkondlike erisuste kehtestamine (sh noorte ja pere ettevõtlustoetus)-pilootprogramm.
- Sarnaselt Kagu- Eestiga, Ida- Virumaaga Hiiumaa arengu toetamiseks **eriprogrammi loomine**: 1. tagamaks ühenduste (parvlaev, lennuk, elektri, side jt.) areng ja vastavus tänapäeva nõuetele ning konkurentsivõimelise ettevõtluse vajadustele; 2. Hiiumaa pärimusliku kultuurikeskkonna säilitamiseks; 3. maksuerisuseks aastaringelt tegutsevatele turismiettevõtetele 4. külastuskeskkonna arendamiseks.
- Vähemalt 50 riigiasutuste töökoha juurde toomine Hiiumaale (näiteks riigikaitse, keskkond).
- Hiiumaa olulisemad eripärad kajastuvad regionaalarengut mõjutavates riiklikes dokumentides.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Elanike arv	Rahvastikuregister	9580 (01.01.2018)	10 000
Loomulik iive	Statistikaamet, RV032	-41 (2017)	positiivne
Rändesaldo	Statistikaamet, RVR06	7 (2016)	Iga aastast kasvav, vähemalt +10%
Elanike rahulolu valla- ja osavallavalitsuste teenustega; viiakse läbi 1 kord aastas.	uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2020.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Suvehiidlaste osatähtsus elamutega hoonestatud kinnistute omanikest	Uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Panustab strateegia eesmärkidesse:

Eesmärk 1: **Toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond.**

Toimepiirkonna keskuste tagamaal **teenuste ja elukeskkonna kohandamine hõreasustuse tingimustele** – aitab tagada elamisväärsed ja turvalise elukeskkonna ning igapäevaelu vajaduste rahuldamise, et aidata kaasa rahvastiku vähenemise ja vananemise aeglustamisele maapiirkondades.

Eesmärk 4: **Piirkondade tugevam sidustus ja arendusvõimekus.**

Kohaliku ja regionaalse arendusvõimekuse ning koostöö tugevdamine.

Toimepiirkondade omavahelise ja ülepiiri arenduskoostöö tõhustamine – selle abil võimendatakse tervikuna piirkondliku arendustegevuse mõju ja tulemuslikkust.

Toimepiirkondade **parem omavaheline ja ülepiiri sidustus** – tugevdab nii riigisisest ruumilist ühtekuuluvust kui piirkondade ühendatust muu Euroopaga.

Valdkonnapoliitikate **kohapõhisuse ja kaasmõju tugevdamine regionaalarengus** tagab tervikuna tõhusama regionaalpoliitika kõigi valdkonnapoliitikate paremal kaastoel.

1.1. Valitsemine

Valdkondlik visioon

Ühtne ja avatud kogukond.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Hiiumaad juhitakse ja arendatakse teadmiste- ja väärtuspõhiselt ning koostööle avatult.
- Järgitakse aususe ja sõltumatuse, avatuse ja läbipaistvuse põhimõtet.
- Kogukonda kaasatakse mitmekülselt ja elanike arvamusega arvestatakse.
- Tegevustega kaasneb juhitud teavitustöö, mis on osa valla maine kujundamisest.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Uus valitsemissüsteem (osavallad, osakonnad) vajab veel ülesannete jaotuse ja vastavalt sellele struktuurset täpsustamist.
- Erinevate sihtgruppide vähene kaasatus otsustusprotsessidesse ja valla arengusse.
- Elanikkonna madal aktiivsus.
- Hiiumaa maine kujuneb liiga palju välistest teguritest sõltuvalt.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Avaliku sektori haldussuutlikkus kasvab läbi väärtustel põhineva juhtimise ning elanike ja ettevõtjate otsustusprotsessidesse kaasamise suurendamise.

Hiiumaa valda juhitakse inimkeskselt ja jätkusuutlikult kõiki piirkondi arendades.

Aastaks 2022

- Valla juhtimiseks on välja kujunenud optimaalne ülesannete jaotus ning struktuur.
- On rakendunud töötajate arengu ja motiveerimise süsteem.
- Toimib tõhus suhtlus valla ja erinevate sihtrühmade vahel.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Riik ja vald on partnerid Hiiumaa arengu juhtimisel.

Valla tegevustasand

1. Tõhusalt toimiv, optimaalse struktuuriga omavalitsus.
2. Tasakaalustatud ja kodanikulähedased otsustusprotsessid ning kvaliteetsed avalikud teenused on kõikides osavaldades.
3. Töötajate areng (oskused ja hoiakud) on pidev ja sihiteadlik tegevus. Motiveeritud töötaja on pühendunud töötaja.
4. Külaelu ja mittetulunduslik koostegevus on väärtustatud ning külades on loodud hea elukeskkond. Vallas on kodanikuühiskonda ja vabatahtlike kaasamist soodustav keskkond.
5. Hiiumaa valla eelarve on juhitud vastutustundlikult.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Hiiumaa vald on avatud partner erinevatele sihtrühmadele.
- Koostöö toimib saaresiseselt, siseriiklikult ja rahvusvaheliselt.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Tõhusalt toimiv, optimaalse struktuuriga omavalitsus.</i>		
Vallavalitsuse ja osavaldade struktuuri ning ülesannete jaotuse analüüsimine optimaalse struktuuri tagamiseks, valitsemise audit.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Tasakaalustatud ja kodanikulähedased otsustusprotsessid ning kvaliteetsed avalikud teenused kõikides osavaldades.</i>		
Hallatavate asutuste kasutuses oleva vara riskiasutus optimaalse hõivatuse eesmärgil.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Hallatavate asutuste senise struktuuri analüüs avalike teenuste osutamiseks parimal võimalikul viisil.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Hallatavate asutuste IT-tugiteenuse standardiseerimine ja andmesidevõrkude korrastamine ning arendamine.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Vallavalitsuse ja osavallavalitsuste töötajate / teenistujate rahulolu uuringu läbiviimine – viiakse läbi igal aastal, 1 kord aastas.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Töötajate areng (oskused ja hoiakud) on pidev ja sihiteadlik tegevus. Motiveeritud töötaja on pühendunud töötaja</i>		
Määratletakse vajalikud kompetentsid (oskused, hoiakud) ja arendatakse töötajaid läbi koolituste jm tegevuste.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 4: Külaelu ja mittetuluslik koostegevus on väärtustatud ning külades on loodud hea elukeskkond. Vallas on kodanikuühiskonda ja vabatahtlikke kaasamist soodustav keskkond.</i>		
Juurutatakse kodanikeühenduste toetamise ühtne kord.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja külade esindusorganite (külanemad, külaseltsid) koostöö põhimõtted (sh statuut).	2019	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Arenduskeskus/ Kodukant Hiiumaa
<i>Meede 5: Hiiumaa Vallavalitsus on avatud partner erinevatele sihtrühmadele.</i>		

Antakse välja regulaarselt Hiiumaa Teatajat.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Toimuvad regulaarsed kohtumised vallakodanike, vallavalitsuse hallatavate asutuste töötajate ja meedia esindajatega.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Toetatakse noortevolikogu tegevust.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Korraldatakse sõprusomavalitsuste, rahvusvaheliste organisatsioonide ja saatkondade esindajatega kohtumisi ning viiakse ellu koostööprojekte.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 6: Hiiumaa valla eelarve on juhitud vastutustundlikult.</i>		
Minnakse üle tekkepõhisele eelarvestamisele.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Kaasavat eelarvet rakendatakse vallaüleselt.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Strateegiliste kavade koostamine</i>		
Koostatakse Hiiumaa üldplaneering	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Vallavalitsuse ja osavallavalitsuste töötajate / teenistujate rahulolu tööandjaga – viiakse läbi 1 kord aastas.	uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Avaliku sektori investeeringute maht (miljonit eurot)	Rahandusministeerium	1,382	kasvav
Aktiivselt tegutsevate mittetulundusühingute osakaal MTÜ-de üldarvust	Äriregister, SA Hiiumaa Arenduskeskus	65% ³	Kasv 10%
Külade esindusorganiga (külaselts, külavanem) hõlmatud külade arv	Külaseltsid või Kodukant Hiiumaa	22	60

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Panustab strateegia eesmärkidesse :

Eesmärk 4: **Piirkondade tugevam sidustus ja arendusvõimekus.**

- Toimepiirkondade **omavahelise ja ülepiiri arenduskoostöö tõhustamine.**

- **Valdkonnapoliitikate kohapõhisuse ja kaas mõju** tugevdamine regionaalarengus – tagab tervikuna tõhusama regionaalpoliitika kõigi valdkonnapoliitikate paremal kaastoel.

³ Kriteerium: majandusaasta aruanne esitatud, tegevus toimib. Kokku oli seisuga 10.08.2018 registris 277 MTÜd, 181 on aktiivsed ja 96 mitteaktiivsed (28 majandustegevust ei toimunud ja 68 oli aruanne esitamata või likvideerimisel või kustutamishoiatusega).

1.2. Turvalisus

Valdkondlik visioon

Hiiumaa on Eesti kõige turvalisem maakond.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Õigeaegne teavitustegevus
- Ennetustegevus
- Teadlikkus
- Koostöö

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Metsades/ meres esineb sõdadest jäänud lõhkekehi.
- Esineb narkootilised ainete kasutamist ja vahendamist.
- Tabatud joobes juhtide kõrge osatähtsus (7%); Eesti keskmine 5,4%, Eesti madalaim 4,0%.⁴
- Uppumiste ja veeõnnetustest päästetute arv on Eesti suurim 22,6%.⁵
- Eri-abi kättesaadavus liialt ilmastikust sõltuv.
- Väga suur vastutus on vabatahtlikel päästjatel, samas puuduvad piirkonniti tingimused nende poolt aastaringseks kiireks päästevõimekuse tagamiseks.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Omand on tõhusalt kaitstud.

Avalik ruum on turvaline. Õiguserikkumisi ja kuritegusid on minimaalselt.

Toimib kvaliteetne, kindel ja kiire eri-abi korraldamine.

Päästevõimekuse tase (nii inim- kui materiaalne) on kõrge ka vabatahtlikel päästjatel.

Aastaks 2022

- On päästevõimekus kõrge. Vabatahtlikel päästjatel on kasutada piisavalt ressursse.
- Toimib mitmepoolne koostöö eri-abi osutamisel.
- Kuritegevuse tase on langenud.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Määratleda Kärkla lennujaam kui varu-lennujaam nii haigla kui pääste jaoks.
- Luua tingimused vabatahtlikele päästjatele aastaringse päästevõimekuse tagamiseks (näiteks Kõpus tuletõrjeauto talviseks hoidmiseks garaaž; merepääste vajadused).

Valla tegevustasand

1. Ennetustegevus lasteaedades, koolides, noortekeskustes laste ja noorte õigusrikkumiste ennetamiseks ja/ või vähendamiseks.
2. Ennetustegevus laste ja noorte liikluskasvatuse tõhustamiseks.

⁴ Näitaja arvutatakse 1000 elaniku kohta Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

⁵ Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

3. Kodanike teadmiste ja aktiivsuse soodustamine turvalisuse küsimustes (õiguserikkumistest teavitamine, kodanike enda aktiivsuse tõstmine oma vara kaitsmisel, naabrivalve jms)

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Osaletakse aktiivselt ennetustegevusprogrammides ja -kampaaniates koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga, Maanteeametiga, Päästeametiga jt asjakohaste organitega.
- Ükski ohver ei ole üksi - koostöös ohvriabi süsteemi jt asjakohaste partneritega tagatakse õigeaegne ja vajalik abi kuriteohvritele.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
Turvalisuse nõukogu tegevuse koordineerimine.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Regulaarsed kohtumised ja õppused Politsei- ja piirivalveametiga, Päästeametiga, vabatahtlike päästjate, Kaitseliidu jt turvalisust tagavate organisatsioonidega ning nende tegevuse toetamine (koostööprojektid).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Koostööprojektide läbiviimine vabatahtlike päästjate (sh merepääste) võimekuse toetamiseks.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 1: Ennetustegevus lasteaedades, koolides, noortekeskustes laste ja noorte õiguserikkumiste ennetamiseks ja/ või vähendamiseks.</i>		
Teavitustöö alkoholi ja mõjuainete kahjulikkusest ning tegevused nende kättesaadavuse vähendamiseks.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Ennetustegevus laste ja noorte liikluskasvatuse tõhustamiseks.</i>		
Ohutusalane teavitustöö koostöös Maanteeametiga, Politsei- ja Piirivalveametiga ning Päästeametiga erinevatele vanuse- ja sihtrühmadele.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Kodanike teadmiste ja aktiivsuse soodustamine turvalisuse küsimustes (õiguserikkumistest teavitamine, kodanike enda aktiivsuse tõstmine oma vara kaitsmisel, naabrivalve jms).</i>		
Teavituskampaaniatest osavõtt ja läbiviimine (vägivallavastane ennetustöö, mõjuainete kahjulikkus jms riskikäitumise vähendamisele suunatud).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Kuritegude arv 10 000 elaniku kohta	Justiitsministeerium, Statistikaamet, JS009	75 Kokku 70 (2017)	Püsiv kahanemine

Päasteteenistuste registreeritud sündmused	Statistikaamet, JS41	82 (2016)	Püsiv kahanemine
Alaealiste süütegude arv	Politsei- ja Piirivalveamet	44 (2017)	Püsiv kahanemine

Seosed riigi arengudokumentidega

Siseturvalisuse arengukava 2015–2020 üldeesmärk on tagada, et Eesti **inimesed tunneksid, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas**, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisema riigi Euroopas. Nutikate, optimaalsete ja mõjusate lahendustega parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

1.3. Rahvatervis

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on tagatud stabiilne ja kvaliteetne esma-, eri- ja üldarstiabi kättesaadavus, sh sünnitusabi teenus.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Kättesaadavus
- Kvaliteet
- Igaühe vastutus iseenda tervise eest

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Eriarstiabi kättesaadavus, mille peamiseks probleemideks on pikad järjekorrad eriarstide juurde pääsemiseks ja kohapeal käivate eriarstide vähesus. Füsioterapeutide vähesus.
- Arstide vananemine. Keeruline leida uusi arste, isegi kui pakutakse täiskohaga tööd.
- Kaasaegse ning mitmekülgsete võimalustega tervisekeskuse puudumine, kus saaks ka perearstid teenust pakkuda.
- Laste ja noorte madal terviseteadlikkus.
- Hiiumaa meeste (>16a) hulgas esineb Eesti keskmisest enam depressiooni 6,6% (Eesti keskmine 5,8%, Eesti madalaim 2,8%).⁶
- Pahaloomuliste kasvaja esmajuhtude osatähtsus on suhteliselt kõrge 6,6% (Eesti keskmine 6,6 %, Eesti madalaim 6,0%).⁷
- Küllaltki kõrge on vereringluselundite haigustesse suremus 325,3% (Eesti keskmine 312,1 %, Eesti madalaim 268,9%).⁸

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaal on kaasaegne tervishoiu taristu, professionaalne arstiabi on tõhus ja kättesaadav.

⁶ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Eesti halvim näitaja on 12%.

⁷ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Eesti halvim näitaja on 8,4%

⁸ Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018.

Elanikud on eluterve suhtumisega, mille tulemusel on Hiiumaa elanike tervena elatud aastad kasvanud 10% võrra.

Aastaks 2022

- Hiiumaa eri piirkondades on kättesaadav esmatasandi arstiabi, sh on tegevust alustanud tervisekeskus.
- Koduõendusteenus on kättesaadav.
- Hiiumaa Haigla jätkab üldhaiglana, pakkudes eriarstiabi vähemalt tänases mahus.⁹

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa haigla jätkab tegevust üldhaiglana.
- Hiiumaa haigla *global-budget* rahastusmudeli täiendamine ning sellega jätkamine.
- Eriarstiabiteenuse kättesaadavuse parendamiseks tehakse koostööd Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga ning vajadusel teiste meditsiinasutustega. Hiiumaa arstide praktilise pädevuse tõstmiseks võimaldatakse tööpraktikat Põhja- Eesti Regionaalhaiglas vähemalt 1 kuu jooksul aastas.
- Parendada patsientide mandrile eriarstiabile transportimise korraldust (nt vajadusel lisalennuki kasutamine patsientide transpordiks jms).

Valla tegevustasand

1. Uutele spetsialistidele munitsipaalaluruumide võimaldamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

2. Koostöös tervishoiuteenuste pakkujatega tervishoiu edendamine, sh koduõendusteenus.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

Hiiumaa Haigla ümberkorraldamine

Tervisekeskuse rajamine

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Uutele spetsialistidele munitsipaalaluruumide võimaldamine</i>		
Osaletakse üürimajade programmis	2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Koostöös tervishoiuteenuste pakkujatega tervisliku mõtteviisi edendamine.</i>		

⁹ Selgitus tänasele mahule sept.2018: SA Hiiumaa Haigla omab 2 tegevusluba: õendusabi ja eriarstiabi. Eriarstiabi osutatakse 13 erialal, 2019. aastal lisandub psühhiaatria eriala ja eriarstiabi osutamine lõpetatakse endokrinoloogia erialal. Erialadel, millel ei ole maakonnas ühe eriarsti jaoks täies ulatuses mahtu, kasutatakse nn visiitarstide teenust, mis võimaldab tagada kvaliteetse eriarstiabi kiirema kättesaadavuse oma maakonna elanikkonnale. Oftalmoloogia teenust pakub haiglas AS Ida-Tallinna Keskhaigla. Ortopeedia, reumatoloogia ja neuroloogia teenust osutab SA Põhja- Eesti Regionaalhaigla.

Viiakse läbi süsteemselt tervisedenduse tegevusi ja propageeritakse tervislikke eluviise.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Osaletakse aktiivselt asjakohastes programmides ja kampaaniates.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Teema arengukavade koostamine</i>		
Koostatakse Hiiumaa tervise- ja heaoluprofiil	2019	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Tervena elada jäänud aastad sünnimomendil Mehed Naised	Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, TE753 Statistikaamet, TH753	2015/2016 55,31 (Eesti 53,92) 60,47 (Eesti 57,38)	Kasvav

Seosed riigi arengudokumentidega

Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020

6. Arengukava eesmärk: Strateegilise valdkonna üldeesmärk – **Tervena elatud eluiga** on Eestis aastaks 2020 pikenenud meestel keskmiselt 60 ja naistel 65 eluaastani ning keskmine eeldatav eluiga on pikenenud meestel 75 ja naistel 84 eluaastani.

1.4. Vaba aeg, sport, kultuur ja noorsootöö

Valdkondlik visioon

Hiiumaa on atraktiivne ja mitmekesiste võimalustega aja veetmise koht hiidlasele ning saare külalistele. Hiiumaa noor on terve, kaasatud, ettevõtlik.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- **saaresisene koostöö** sündmuste korraldamisel nii valdkondlikult kui valdkondade üleselt;
- **kaasamine** tegevuste, sündmuste ja ürituste korraldamisse;
- **asjatundlikkus** (korraldajad ja tarbijad);
- **motiveeritus** (juhendajad ja korraldajad);
- **tõhus ja vastastikku toetav koostöö** (lapsevanem, kool ja huvikoolid, noortekeskused, muusika- ja spordikool);
- planeerimisel ja projekteerimisel käsitletakse **liikumispaike ning -alasid avaliku ruumi lahutamatu osana**.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

Üldine: Laste ja täiskasvanute arvu vähenemine võib põhjustada vaba aja tegevuste võimaluste loomise ja/ või säilitamise majanduslikult ebatõhusamaks või soodustada koondumist vaid teatud saare piirkondadesse.

Vaba aja ja sporditeenused

- Hiiumaal puudub ainukesena Eestis kaasaegne spordikeskus. Seetõttu ei saa muuhulgas korraldada sisetingimustes Eesti meistrivõistluste võistlusi.

- Sportimistingimused olemasolevatel sise- ja välialadel on puudulikud, seejuures invasportlaste võimalused sisetingimustes sporti teha on väga piiratud.
- Spordijuhtimine on killustunud, rollijaotused ebaselged. Puudub süsteemsus ja järjepidevus sporditegevuse korraldamisel.
- Piiratud on valikud individuaalerialadega tegelemiseks.
- Piirkonniti on ebaühtlased võimalused erinevateks tegevusteks. Ebaühtlaselt on jaotunud treeningbaaside koormus (n: Kärđlas ja Kõrgessaares ülekoormatus).
- Treenerite/ juhendajate vähesus, eriti noorte. Uute treenerite vähene motiveeritus.
- Puudub ühtne visuaalne identiteet, läbi mille Hiiumaad turundada.
- Ühistranspordisüsteem ei toeta erinevates vaba aja veetmise võimalustes osalemist. Mis võib olla üheks põhjuseks, et osaletakse vähe huvitegevuses, huvihariduses.
- Huvitegevuse ja spordiklubide toetamine toimub ebaühtlastel alustel.
- Lapsevanemate madal sissetulek pärsib laste osalemist tasulistes vaba aja tegevustes.
- Ülekaaluliste ja rasvunute osatähtsus 16-74.a seas suhteliselt kõrge 51,4% (Eesti keskmine 47,6%, Eesti madalaim 41,3%). Samas vanuserühmas on Eesti keskmisest madalam ka piisava liikumise näitaja 68,6%. (Eesti keskmine 70,8%, Eesti kõrgeim 89,5%).¹⁰
- Kõige rohkem ülemäärase kehakaaluga lapsi on Hiiumaal (37%). Hiiumaal on vastupidiselt ülejäänud maakondadele, ülemäärase kehakaaluga tüdrukuid rohkem kui poisse.
- Eesti kõrgeim suremus südame-veresoonkonna haigustesse on Hiiumaal.

Kultuuriteenused

- Puudub ühtne arusaam ja eesmärk saare kultuurielu arendamiseks. Kultuurielu juhtimine ja rollijaotused ebaselged.
- Erinevad Hiiumaa esindajad (erinevates valdkondades) välisvisiitidel tutvustavad kitsalt oma valdkonda. Ebaselge on, millised on valla koostööpartnerid kultuuri ja traditsioonide vahetamises/ koostöös.
- Kultuur, turism ja ettevõtlus toimivad eraldi sektorina ja ühine koostöö toimib paraku vajaduspõhiselt.
- Laste ja noorte hulgas on rahvakultuur ebapopulaarne.
- Motiveeritud juhendajate vähesus, olemasolevate vananemine. Huviringide valiku mitmekesistamine jääb sageli juhendaja puudumise taha.
- Kehv või puudulik koostöö kultuuriasutuste vahel ning koolidega.
- Suursündmuste korraldamine saarelisuse tõttu väga kulukas.
- Valla rahastusega toimivate kontsertide või teatrietenduste mõningane kaheldav väärtus.
- Kaks suurt Hiiumaa kultuurimaja vajavad mõlemad kaasajastamist.
- Kultuurisündmuste toimumiste kuhjumine suvisele külastuste kõrghooajale ning sageli toimuvad mitmed üritused samadel kuupäevadel. Mistõttu osa saajate hulk on võimalikust väiksem.
- Mitmed sündmused on formaadilt aegumas ja vajavad uuenduslikkust.
- Raamatukogudes on valdavalt ruumipuudus. Eakate ja puuetega inimeste juurdepääs teenusele on takistatud.

Noorsootöö

- Noorsootöö ebaühtlane kvaliteet saare eri piirkondades.

¹⁰ Allikas: Euroopa laste rasvumise seire. Tervise Arengu Instituut 2018

- Noorsootöötajad peavad olema liiga universaalsed, mistõttu võib mõni tegevussuund jääda pinnapealseks.
- Ühistranspordiühendused ei toeta noorte osalemist tegevustes.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaal on piirkondlikku eripära arvestav vaimset ja kehalist aktiivsust soodustav ning atraktiivne ja mitmekesine aja veetmise ning enesearengut toetav elukeskkond hiidlastele ja saare külalistele.

Hiiumaad tuntakse sportlike tulemuste poolest. Laulu- ja tantsupeo traditsioon ja sellega seondud protsess Hiiumaal on jätkusuutlik.

Aastaks 2022

- Hiiumaal toimub jätkuvalt vähemalt 12¹¹ üle- Eestilise tähtsusega spordivõistlust, kust saavad osa nii harrastussportlased kui profid.
- Hiiumaal toimub jätkuvalt vähemalt 10¹² üle- Eestilise tähtsusega kultuuriüritust.
- Suviste kultuurisündmuste toimumise aeg on hajutatud vähemalt pooleaastasele perioodile.
- Huvitegevuse võimalused on mitmekesised ja nendes osalemine on aktiivne.
- Toimib ühtlase kvaliteediga noorsootöö.
- Noorte nõustamise teenus on kättesaadav igale abivajajale.
- Valdav osa elanikest liigub ja spordib.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa Spordikeskuse loomise toetamine.
- Huvitegevuse rahastamise jätkamine, võimalusel suurendamine.
- Treenerite rahastamise jätkamine.
- Muuseumihoidla rajamise rahastamine.
- Spordiklubide ja noortesporti toetamise ühtse pearaha süsteemi loomine.

Valla tegevustasand

1. Vaba aja-, kultuuri- ja sportimisvõimalused on mitmekesised ja kaasaegsed kõikides Hiiumaa piirkondades.
2. Huvitegevus sh rahvakultuuriga tegelemine on kättesaadav igale Hiiumaa inimesele.
3. Merekultuur ja -sport on au sees.
4. Spordi- ja kultuuritegevuse juhtimine ning korraldamine toimub ühtselt ja professionaalselt.
5. Raamatukogud ja muuseumid on innovatiivsed, pärandkultuuri säilitavad mäluasutused.

¹¹ Olulisemad spordivõistlused Hiiumaal 2018 näitel: Orienteerumise MV, Hiiumaa Võrkpalliturniir, Kärdla Ratsupäevad, Hiiumaa jooksumaraton, Hiiumaa Võrkpalliturniir, Hiiumaa rattamaraton ja Rattanädalavahetus, tennisevõistlus Tuulekala CUP, Saalihokiturniir Viskoosa Cup, Hiiumaa Sulgpalliturniir, Hiiumaa korvpalliturniir Kärdla CUP, Eesti meistrivõistlus kardisõidus, Jääpurjetamine (Euroopa meistrivõistlused), purjelaua, surfilaua jt suvised veespordi võistlused; StreetMoto Orienteerumine, Hiiumaa Velotuur/Eesti MV mitmepäevasõidus senioritele.

¹² Olulisemad kultuuriüritused Hiiumaa 2017-2018 näitel: Tuulekala festival, Sõru Jazz, Hiiu Folk, Hiiumaa Kammermuusikapäevad, Homecoming, Pühalepa Muusikafestival, Hiiumaa Kohvikutepäevad, Lestafest, Kalana Saund, Lastefestival.

6. Hiiumaa noorsootöö toimib keskselt koordineerituna ning vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste heale tavale.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Tervise-, matka- ja loovusradade ning seikluslike liikumisradade rajamise jätkamine koostöös kolmanda sektoriga.
- Elanike terviseteadlikkust tõstvatele ettevõtmistele partneriks olemine.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

- Hiiumaa spordikeskus sh tennise sisehall ja jalgpalli kunstmuruväljak.
- Multifunktsionaalne kultuurikeskus Kärddlasse.
- Käina Kultuurikeskuse renoveerimine.
- Muuseumihoidla rajamine.
- Paluküla terviseraja arendamine, sh kunstlume tootmise võimaluste loomine.
- Palade Spordihoone renoveerimine.
- Emmaste spordikeskuse renoveerimine.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
Töötatakse välja ühtne Hiiumaa esindamise vorm ja stiil (võistlusvorm, esindusriided, logod jms.) koostöös erasektoriga	2019	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Spordiliit
<i>Meede 1: Vaba aja-, kultuuri- ja sportimisvõimalused on mitmekesised ja kaasaegsed kõikides Hiiumaa piirkondades</i>		
Rajatakse igasse osavalda uusi ja hoitakse kaasaegsetena mänguplatsid, palliplatsid, väljõusaalid, loodusrajad, rehabilitatsiooni-väljakud jne (nt avalik mänguväljak Kärddlasse Tormi piirkonda, väljõusaal Suuremõisa, Emmaste lasteaia mänguväljak, väljõusaal Laukale ning uisuväljak Käina kooli sisehoovi)	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Järjepidevalt hooldatakse ja parendatakse koolistaadioneid (nt Lauka koolistaadion, Kärddla staadionihoone olmetingimused, Emmaste koolistaadion)	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Huvitegevus sh rahvakultuuriga tegelemine on kättesaadav igale Hiiumaa inimesele.</i>		
Luuakse ühtne üle-Hiiumaaline kultuuri-, spordi- ja vaba aja tegevusi kajastav veebileht.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Merekultuur ja -sport on au sees</i>		
Toetatakse merespordi harrastamist taristu parendamise ja sportimisvõimaluste tekitamisega (treener, treeningvahendid).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Spordikool / Hiiumaa Spordiliit

<i>Meede 4: Spordi ja kultuuritegevuse juhtimine ning korraldamine toimub ühtselt ja professionaalselt</i>		
Kaardistatakse Hiiumaa spordivaldkonna korraldus ning töötatakse välja tegutsemispõhimõtted.	2019	Hiiumaa vallavalitsus
Koostatakse igal aastal jooksva aasta 1. detsembriks järgmise aasta Hiiumaal toimuvate spordi- ja kultuurisündmuste kalender.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja üle-Hiiumaaline huviharidustoetuse kasutamise ühtsed põhimõtted.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja Hiiumaa esindamisel saavutatud väljapaistvate tulemuste eest tunnustamise põhimõtted.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Kehtestatakse spordiorganisatsioonidele ja kultuurisündmuste toetuse andmise ühtsed põhimõtted.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Hiiumaa noortesport koondatakse ühise katuseorganisatsiooni- Hiiumaa Spordikool SA alla. Sõlmitakse kokkulepped klubidega.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Spordikool / Hiiumaa Spordiliit
Toetatakse etendus-, kontsert- ja näitustegevusi vajaliku taristu ja inventariga nt peolauad, toolid, välitelgid, mobiilne välilava .	2019-2022	Hiiu Valla Kultuuri ja Vaba Keskus
<i>Meede 5: Raamatukogud ja muuseumid on innovatiivsed, pärandkultuuri säilitavad mäluasutused.</i>		
Kaasajastatakse Hiiumaa raamatukogude tehnilist baasi ja sisustust (nt paigaldatakse Hiiu valla raamatukogusse (Kärdlas ja Kõrgessaares) pilootprojektina iseteenindav laenutus- ja tagastusautomaat).	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa raamatukogud
Korraldatakse ümber raamatukogude tegevuskohad) näiteks Lauka Põhikooli kooliraamatukogu ¹³ viiakse osaliselt üle Lauka haruraamatukokku, Suuremõisa ja Hellamaa raamatukogu viiakse üle uutesse ruumidesse).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 6: Hiiumaa noorsootöö toimib keskselt koordineerituna ning vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste heale tavale.</i>		
Kõik Hiiumaa noortekeskused astuvad EANK liikmeks.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus / noortekeskused
Maakondlikult olulised investeeringuobjektid		
Hiiumaa spordikeskus sh tennise sisehall ja jalgpalli kunstmuruväljak.	2019-2021	Hiiumaa Vallavalitsus
Käina Kultuurikeskuse renoveerimine	2021-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

¹³ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 41 lg 5: Rahvaraamatukogu võib täita kooliraamatukogu põhiülesannet põhikogu osas, kui rahvaraamatukogu asub kooliga samas hoones või kooli hoonele piisavalt lähedal, et kooliraamatukogu põhiülesande täitmine ei oleks takistatud.

Emmaste spordikeskuse renoveerimine	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Palade spordihoone renoveerimine	2019-2021	Hiiumaa Vallavalitsus
Paluküla terviseraja arendamine, sh kunstlume tootmise võimaluste loomine	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Hiiumaa sportlikke suurürituste arv ¹⁴	Hiiumaa vald	12+	säilitamine
Kvalifikatsioonile vastavate treenerite osakaal treenerite üldarvust ¹⁵	Eesti Spordiregister	29	säilitamine
Ülekaaluliste ja rasvunud osatähtsus 16-74.a seas	Tervise Arengu Instituut	51,4% (2018) <i>Eesti keskmine 47,6%, Eesti madalaim 41,3%</i>	Püsiv kahanemine
Ülemäärase kehakaaluga üldhariduskoolide (6 tk) 1. klasside õpilased	Tervise Arengu Instituut	37% (2015/16. õa) <i>Eesti madalaim Tartumaal 24% ja Harjumaal 25%</i>	Püsiv kahanemine
Aktiivselt sporditegevuses osalevate laste arv (vanus 7 kuni 15) sh mitmes tegevuses osalejad	Hiiumaa vald	580	unikaalsete osalejate püsiv kasv
Aktiivselt liikumistegevuses osalevate täiskasvanute osakaal (vanus 16-74)	Tervise Arengu Instituut	68,6% (2018) <i>Eesti Keskmine 70,8, Eesti kõrgeim 89,5%</i>	Püsiv kasvamine
Hiiumaa kultuuri suurürituste arv	Hiiumaa vald	10+	Säilitamine
Huviringide arv ¹⁶	Hiiumaa vald	106 (V.2018)	Säilitamine
Huvitegevusse kaasatute arv	Hiiumaa vald	Õppijaid 402, nendest 55 mitmel erialal (mai 2018)	Vähemalt 40% elanikkonnast
Noorsootöötaja kutsestandardile vastavad töötajad	Hiiumaa vald	4/ 9 (44,4%)	100%
Noorsootöö kvaliteedihindamine (Kõik noortekeskused läbivad kvaliteedihindamise iga 3 aasta järel)	EANK	Läbi viidud kõigil EANK liikmetel 2017	Vastavad kvaliteedinõuetele

Seosed riigi arengudokumentidega
Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020
¹⁴ Kriteeriumiks osalejate arv.¹⁵ august 2018 on tasemed: EKR 3= 13 abitreener; EKR 4= 6 nooremtreener; EKR5= 7 treener; EKR6=3 Vanemtreener¹⁶ Laste ja täiskasvanute huviringid sh ka koolides, päevakeskustes

Kultuuripoliitika eesmärgiks on **kujundada** loovust väärtustav ühiskond, **hoides ja edendades** eesti rahvuslikku identiteeti, **uurides, talletades ja kandes edasi** kultuurimälu ja luues soodsad tingimused **elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks**.

Rahvaraamatukogudel on oluline roll kõigile Eesti elanikele võrdsete võimaluste tagamisel enda harimiseks ja kultuurist osasaamiseks. Kohalike omavalitsuste asutustena tegelevad rahvaraamatukogud lisaks informatsiooni vahendamisele ja üksikkasutajate juhendamisele infoallikate kasutamisel ka paindlike ja mitmefunktsiooniliste keskustena, mis elavdavad kohalikku elu ja kultuuri ning pakuvad võimalusi elukestvaks õppeks.

Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele, kasvatades seeläbi Eesti kui kultuuriturismi sihtpunkti populaarsust. Lisaks ajaloopärandile peab riik oluliseks looduspärandi uurimist ja avalikkusele tutvustamist, väärtustades loodusmuuseumide, botaanikaaedade ja loomaaedade tegevust.

Muinsuskaitse: Riiklik prioriteet on kultuuripärandi väärtustamine terviklikult – vaimne ja aineiline pärand ei ole lahutatud ning kultuurimälestiste objektipõhine kaitse on laienenud keskkonna ja konteksti väärtustamisele.

Rahvakultuur: Eesti kultuuri tugevuseks on väärtuspõhisus, osaluskeskne tegevus, omanäolised kultuuriruumid ning nende eripärad, identiteedid ja inimesed, kes kannavad edasi paikkondlikke kombeid, murdekeelt ja elulaadi. Rahvakultuur loob võimalused eri kultuurivaldkondade professionaalide järelkasvuks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuris osalema.

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030

4. Liikumine ja sport rajanevad järgmistel väärtustel:

4) tervislik ja aktiivne elu – **liikumisel ja spordil on tervist tugevdav ning elanikkonna elujõudu kasvatav roll;**

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020

Arengukava üldeesmärgiks on: **noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.**

1.5. Haridus

Valdkondlik visioon

Parimad arenguvõimalused on tagatud igale lapsele ja täiskasvanule.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Märkamine.
- Kaasamine.
- Ettevõtlikkus.
- Terviseteadlikkus.
- Ühistranspordi logistika toetab haridusvõrgustiku toimimist.
- Toimiv koostöö kodu ja haridusasutuste vahel ning valdkonnaüleselt (noorsootöö, huviharidusteenuste pakkujad, sotsiaal jt).
- Formaalse ja mitteformaalse hariduse toimiv kooskõla.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Laste arvu vähenemine.
- Õpetajate vananemine.
- Koolikiusamise esinemine.
- Hariduslike erivajaduste laste osakaalu suurenemine.
- Laste muutunud harjumused seoses infotehnoloogia suurenenud kasutusega (nutisõltuvus).
- Täiskasvanutele koolituste pakkujate killustatus.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaal on füüsiliselt ja vaimselt terved lapsed. Tugiteenused on vajaduspõhiselt kättesaadavad.

Hiiumaal on lapse individuaalset ja loovat arengut toetav keskkond.

Hiiumaal on tugev ja jätkusuutlik haridusvõrgustik. Kaks esimest kooliastet on kodu lähedal igas osavallas.

Täiskasvanutel on head võimalused elukestvaks õppeks.

Aastaks 2022

- Kõik Hiiumaa õpilased omandavad põhihariduse ja on seejärel hõivatud kas õpingute või tööga.
- Igal haridusasutusel on lisaks tavaõppele oma eripärane tegevussuund.
- Koolid rakendavad ettevõtlikkusõppe metoodikat. Ettevõtlikkusõppe on lisaks gümnaasiumile vähemalt 2 põhikoolis.
- Lisaks inglise/saksa ja vene keelele õpetatakse koolides rootsi keelt.
- Hiiumaa koolide õppeprogrammides järgitakse UNESCO Biosfääri programmiala põhimõtteid. Palade Loodushariduskeskus on saare loodushariduse keskus.
- Õpilastel on võimalus täita õppekavad asutuste üleselt.
- Kaasava hariduse põhimõtted on rakendunud.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa Ametikool koostöös Hiiumaa Gümnaasiumiga pakub põhikoolijärgset ja õppekavade ülest õpet.
- Koostöös teiste teadus- ja haridusasutustega arendada Hiiumaa Ametikoolis pakutavaid erialasid.

Valla tegevustasand

1. Hiiumaal on võimalik omandada konkurentsivõimeline haridus jätkamaks õpinguid või tööelu nii kodu- kui välismaal.
2. Laste erivajadused¹⁷ on õigeaegselt märgatud ja saadakse asjakohast tuge. Kaasava hariduse¹⁸ põhimõtted on rakendunud.
3. Hiiumaa haridusasutustes on kvaliteetne, kohalik toit.
4. Haridusasutused soodustavad lisaks vaimsele arengule ka füüsilist arengut.
5. Ettevõtlikkus- ja ettevõtlikusõppe rakendamine.

¹⁷ Nii andekus kui järele aitamist vajav.

¹⁸ Kaasav haridus on iga õpilase võimetele vastav haridus -kvaliteetne haridus. Kooli eesmärk pakkuda õpet igale õpilasele, tähendab õppe kohandamist vastavalt õpilase eeldustele. Allikas: Haridus-ja teadusministeerium.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Noorte- ja karjäärinõustamise teenus on kättesaadav igale vajajale.
- Kutsehariduses on Hiiumaal ka põhikoolijärgsed õppesuunad.
- Võimalused arengut toetavaks elukestvaks õppeks.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

Kärdla Põhikooli uue õppehoone rajamine

Hiiuma Valla Lasteaia Kalda maja renoveerimine

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Hiiumaal on võimalik omandada konkurentsivõimeline haridus jätkamaks õpinguid või tööelu nii kodu- kui välismaal.</i>		
Töötatakse välja haridusteenuste osutamise ühtsed alused (alusharidus, põhiharidus).	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Lepitakse kokku ja määratletakse, mis on Hiiumaa üldhariduskoolides eripärad.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Leitakse Kõpu õppekompleksile uus funktsioon.	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Korraldatakse ümber Kõpu õppekoha õpe õppetegevuseks teistes Hiiumaa koolides.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Alustatakse komplekse süsteemi väljatöötamist erivajadustega õpilaste ellu astumiseks.	2022	Hiiumaa Vallavalitsus / koolid / sotsiaalkeskus
<i>Meede 2: Laste erivajadused on õigeaegselt märgatud ja saadakse asjakohast tuge.</i>		
Tagatakse tugispetsialistide kättesaadavus kõigile kooli- ja lasteaialastele (viiakse läbi vajaduste kaardistamine)	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Hiiumaa haridusasutustes on kvaliteetne, kohalik toit</i>		
Sõlmitakse lepingud kohalike tootjatega Hiiumaal kasvatatud toidu tarneks.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Korraldatakse regulaarselt terviseteadlikkuse infopäevi, koolitusi jms nii lastele kui lapsevanematele ja haridusasutuste juhtkonnale ning kokkadele.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / haridusasutused
Igas haridusasutuses on lastele tasuta vahepalaks pidevalt saadaval värsked puuviljad- köögiviljad.	2019-2022	Hiiumaa haridusasutused

Rajatakse kooliaiad või -peenrad .	2019-2022	Hiiumaa haridusasutused / Hiiumaa Ametikool
<i>Meede 4: Haridusasutused soodustavad lisaks vaimsele arengule ka füüsilist arengut.</i>		
Haridusasutustesse rajatakse siseterviserajad ja /või -alad ning parendatakse võimalusi aktiivsete õuevahetundide pidamiseks.	2019-2022	Hiiumaa haridusasutused
<i>Meede 5: Ettevõtlikkus- ja ettevõtlusõpe</i>		
Noorte ettevõtlikkuse arendamine läbi praktika ja töövarjuks olemise korraldamine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Õpilaskirjade koolitusprogrammi korraldamine juhendajatele	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Õpilaste õppereisid ja keelepraktika Rootsis	2020-2022	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Maakondlikult olulised investeeringuobjektid		
Kärdla Põhikooli uue õppehoone rajamine	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Hiiumaa Valla Lasteaia Kalda maja renoveerimine	2019	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate osatähtsus % üldarvust haridusasutustes (ametikohtade alusel)	Haridussilm.ee	Üldhariduskoolides 87/95 =91,6% (2016/17 õa) Kutseõppeasutuses 6/7= 85,7% (2016/17 õa) Koolieelses lasteasutuses 41/42=97,6% (2016/17 õa)	100%
Gümnaasiumi lõpetamise tase	Haridussilm.ee	96% (2015-2017)	100%
Osatähtsus haridusasutuste õpetajatest ametikohtade järgi vanuses 50-59 Vanuses >=60	Haridussilm.ee	58% (2017/2018 õa) 11% (2017/2018 õa)	Vähenev
Tervist edendavate lasteaedade võrgustikuga liitunud lasteaedade arv	www.terviseinfo.ee	2 ¹⁹	5 (100%)
Tervist edendavate koolide võrgustikuga liitunud koolide arv	www.terviseinfo.ee	3 ²⁰	6

¹⁹ Hiiumaa valla Lasteaed Kalda maja (2010) ja Vigri maja (2014) ja Palade Lasteaed (2013)

²⁰ Käina Kool, Kärdla Põhikool, Palade Põhikool

Palade Loodushariduskeskuse Hiiumaa haridusasutustele läbi viidud õppetundide arv	Palade Loodushariduskeskus	131 ²¹	Püsivalt kasvav
VEPA metoodikaga (Käitumisoskuste Mänguga) liitunud koolide arv	www.terviseinfo.ee	1 ²²	6
Kiusamisest vabaks metoodikaga liitunud haridusasutuste arv	http://kiusamisestvabaks.ee/	2 kooli ²³ 5 lasteaeda ²⁴	6 kooli (100%) 5 lasteaeda (100%)
Ettevõtlusõppega koolide arv	http://evkool.ee/	2 ²⁵	6

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti elukestva õppe strateegia 2020

Strateegia seab üldesmärgiks **kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ning võimetele vastavate õpivõimaluste loomise kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärrika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.**

Muutunud õpikäsitus

Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.

Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus

Kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused on suurendanud erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu erinevates vanuserühmades ja Eesti eri regioonides.

1.6. Sotsiaalne kaitse

Valdkondlik visioon

Hiiumaa elanik on terve ja toimetulev eneseteostuse võimalustega, kelle igakülgne heaolu ja turvalisus on tagatud vajaduspõhise ja kliendikeskse sotsiaalhoolekandega võimalikult kodu lähedal.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Universaalse disaini²⁶ põhimõtete rakendamine.
- Erialase ettevalmistusega meeskond.

²¹ Hiiu Valla Lasteaed Kärkla maja- 4 tundi, Käina Lasteaed- 6 tundi, Kärkla Põhikool- 15 tundi, Lauka Põhikool- 10 tundi, Suuremõisa Põhikool- 4 tundi, Palade Põhikool- 20 tundi + loodusharidus- 50 tundi, Käina Kool- 6 tundi, Hiiumaa Gümnaasium 16 tundi.

²² Kärkla Põhikool

²³ Kärkla Põhikool, Lauka Põhikool

²⁴ Hiiu valla Lasteaia Kalda maja -metoodikakeskus Hiiumaal; Hiiu valla Lasteaia Vigri maja; Palade Lasteaed; Emmaste Lasteaed Naksitrallid; Suuremõisa Lasteaed – Põhikool; Lauka Kool; Kärkla Põhikooli Kõpu õppekoht.

²⁵ Kärkla Põhikool, Lauka Põhikool

²⁶ Universaalne disain on strateegia, mille eesmärgiks on luua erinevate keskkondade, toodete, kommunikatsiooni, infotehnoloogia ning teenuste disain ja ülesehitus ligipääsetavaks, arusaadavaks ning kasutatavaks kõikidele nii suures ulatuses ning nii sõltumatul ja loomulikul viisil kui võimalik; eelistatult ilma kohandamise vajadusteta.

Allikas: Universaalse disaini Ekspertide Komitee

- Tugev omavaheline, võrgustikupõhine ning valdkondade sisene ja ülene koostöö.
- Varajane märkamine, teavitamine ning tugisüsteem.
- Esmatasandi terviseteenuste olemasolu.
- Järjepidevus teenuste arendamisel ja osutamisel.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine, eakate suur osakaal.
- Noorte väljaränne, väga vähene tagasitulek, mis põhjustab ka vähest sündivust.
- Vaba aja veetmise võimalused vähesed, vähene liikumine ja ebatervislik toitumine.
- Vähekindlustatud perede ning väheste sotsiaalsete oskustega vanemate laste arenguvajadused on rahuldamata.
- Vabade munitsipaalaluruumide vähesus ja enamike olemasolevate halb seisukord.
- Arstiabi kättesaadavus kodust on piirkonniti kaugel.
- Eriarstiabi ja rehabilitatsiooniteenuste vähene kättesaadavus.
- Hajaasustusest tingitud täiendav transpordivajadus.
- Füüsiline vallaruum (keskkond) ei toeta puuetega inimeste vajadusi.
- Tugiteenuste valiku vähesus ja teenuste raske kättesaadavus.
- Erivajadustega laste osakaalu kasv.
- Suurenev laste ja noorte riskikäitumine.
- Noorte tööharjumuse puudumine
- Töökohtade vähesus ja valikuvõimaluste piiratus sh osalise töövõimega inimestele.
- Madalad sissetulekud- sellest tulenev valikuvabaduse ja võimaluste piiratus.
- Piiratud teadmised majanduslike toimetulekuraskuste ennetamiseks.
- Lähedaste suur hoolduskoormus ja üldhooldusteenuse²⁷ kohtade vähesus; kohtade suurenev vajadus ületab pakkumise.
- Erihoolekandeteenuste vähesus dementsetele.
- Pikaajased pikaajalised töötud (sh registreeritud ja registreerimata töötud), heitumus²⁸.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Rohkem tervena elatud aastaid oma kodus ja ühiskondlikus elus osalemiseks.

Laste ja perede heaolu ja turvalisus on tagatud ning toetatud läbi vajadustele vastavate tugiteenuste.

Aastaks 2022

- Üle saare toimib sotsiaalteenuste osutamise piirkondlikke vajadusi arvestav süsteem. Sotsiaalteenuste pakkumisel lähtutakse abivajaja individuaalsetest vajadustest.
- Sotsiaalvaldkonna töötajad ja erialaspetsialistid on koolitatud.
- Sotsiaalkeskuse (Pargi 3, Kärdla) kompleks on klientide heaks tööle hakanud.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Eluruumide kohandamise toetusmeetme jätkumine.

²⁷ Üldhooldusteenus on väljaspool kodu osutatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on turvalise keskkonna ja toimetuleku tagamine täisealisele isikule, kes tervises seisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt toime tulla.

²⁸ Heitumus-olukord kus inimene on loobunud toimetuleku raskustest välja tulemiseks.

- Toetusmeede dementsetele hoolduskohtade loomiseks.
- Tuleohutuse projekti "500 kodu tuleohutuks" jätkumine.
- Projekti "Raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste osutamine" projekti jätkumine.
- Erinevate toetusmeetmete abiga uute teenuste liikide juurutamine.

Valla tegevustasand

1. Sotsiaalteenuste korraldamine on ühtne ja võimekas.
2. Sotsiaalteenuste kättesaadavus, nende pidev arendamine.
3. Sotsiaalteenuste vajaduspõhine mitmekesistamine.
4. Laste ja perede heaolu ja turvalisus on tagatud läbi ennetustegevuse.
5. Vanemahariduse edendamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Abivajajat toetav toimiv koostöö perearstide, haiglate sotsiaaltöötajatega ja lähedastega.
- Eakate omaalgatuslike ühistevõrkude toetamine.
- Füüsilise keskkonna kohandamine puuetega inimestele ligipääsetavaks.
- Valdkondade ülene ennetustegevus lapse heaolu ohustavate tegurite ning riskikäitumise vähendamiseks spordi- ja huvitegevuse ning tervislike eluviiside kaudu.
- Pikaajaliste töötute aktiveerimine koostöös Töötukassaga.
- Puuetega inimestele teenuste osutamisel tehakse koostööd asjakohaste kodanikeühendustega.
- Koostöös ettevõtjatega ja vabaühendustega erivajadusega isikutele töötamise toetamise teenuse osutamine.
- Koostöö tervishoiuteenuste pakkujatega esmatasandi tervishoiu edendamisel.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid:

- Sotsiaalkeskuse ehitamine (Pargi 3).
- Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri laiendamine.
- Hiiumaa sotsiaalkeskuse tegevustoa (Kõrgessaare mnt 2) kolimine Tuuru majja (2019).
- Pansionaadi teenuskohtade rajamine üle Hiiumaa.
- Samaaria Hiiumaa Hooldekodu hoone renoveerimine ja laiendamine.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Sotsiaalteenuste korraldamine on ühtne ja võimekas.</i>		
Sotsiaalteenuste osutamine ja toetuste maksmine viiakse ühtsetele alustele.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja teenuste osutamise kvaliteedi-standardid.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Kaasatakse vabatahtlikke sotsiaalhoolekandes.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Koostatakse tervise- ja heaoluprofiil.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Sotsiaalteenuste kättesaadavus, nende pidev arendamine.</i>		

Toetatakse psühholoogi, psühhiaatri, logopeedi, eripedagoogi jt tugispetsialiste teenuse kättesaadavust kodu lähedal	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Jätkatakse ja laiendatakse pansionaaditeenuse osutamist üle Hiiumaa .	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Sotsiaalteenuste vajaduspõhine mitmekesistamine.</i>		
Üle maakonna viiakse läbi küsitlus, selgitamaks välja potentsiaalsed abivajajad ja nende vajadused erinevate sihtgruppide seas (1 kord 4 aasta jooksul).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Omastehooldajate koormuse vähendamiseks arendatakse sotsiaalteenust sotsiaalhoolekande "Hooldamine perekonnas" kohaselt, kus toimub isiku hooldamine sobivas perekonnas, kelle liikmete hulka ta ei kuulu.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Laiendatakse päevakeskuse teenuse pakkumist Käina osavallas.	2019-2022	Hiiumaa Sotsiaalkeskus
Elanikke teavitatakse ja motiveeritakse hoolduspere teenuse osutamiseks.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Pikaajalisi töötuid aktiveeritakse koostöös Töötukassaga (tööhärgutuse järgselt tegevused jms).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 4: Laste ja pere heaolu ja turvalisus on tagatud läbi ennetustegevuse</i>		
Korraldatakse esmatasandi ennetuslikke koolitusi ja programme lapsevanematele vanemlike teadlike oskuste tõstmiseks; lastele ja noortele riskikäitumise (koolikohustuse mittetäitmine, erinevad sõltuvused (sh alkohol, narkootikumid, tubakas, narkootikumid), vähene liikumine, ebatervislik toitumine) ärahoidmiseks.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Korraldatakse noortele ja peredele finantsalaseid koolitusi hilisema majandusliku toimetuleku parendamiseks.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 5: Vanemahariduse edendamine</i>		
Korraldatakse vanemahariduse alaseid koolitusi .	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Viiakse ellu teavitustegevusi (erinevate infokanalite teadlik ja süsteemne kasutamine).	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Maakondlikult olulised investeeringuobjektid</i>		
Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri laiendamine 40 täiendava voodikohaga dementsetele. 1950 tuhat eurot	2019-2020	SA Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri
Sotsiaalkeskuse ehitamine (Pargi 3):		
I etapi (kogukonnas elamise ja ööpäevaringse erihoolekande teenuskohtade) rajamine 938 tuhat eurot	2019-2021	Hiiumaa Vallavalitsus
II etapi (lastekeskus, päevahoid, pansionaat, intervallhooldus) rajamine 2550 tuhat eurot	2022+	Hiiumaa Vallavalitsus
Tuuru maja kohandamine sotsiaalkeskuse teenuse pakkujaks (2019), 80 tuhat eurot	2019	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Sotsiaalteenuste kvaliteedi hindamise ja rahuloluküsitluse tulem (valim vähemalt 70% teenuse saajatest igast rühmast), viiakse läbi üle 2 aasta.	uuring	Esimene viiakse läbi 2019	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Erinevate teenuste hulk	Hiiumaa vald	15 (VII 2018)	kasvav
Toetuste saajate arv	Hiiumaa vald	110 (VII 2018)	kahanev
Teenuste saajate arv	Hiiumaa vald	517 (VII 2018)	stabiilne

Seosed riigi arengudokumentidegaHeaolu arengukava 2016-2023

Alaeasmärk 1. Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

Alaeasmärk 2. Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Alaeasmärk 3. Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud.

Alaeasmärk 4. Naistel ja meestel on kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus.

Laste ja pere arengukava 2012–2020

Strateegiline eesmärk 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, toetades ühiskonna jätkusuutlikkust.

Strateegiline eesmärk 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.

Strateegiline eesmärk 3: lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda.

Strateegiline eesmärk 4: Eestis on pere adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, mis pakub perele püsivat kindlustunnet.

Strateegiline eesmärk 5: meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, soodustamaks kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu.

2. Majandusareng**Majandusarengu valdkondlik visioon**

Hiiumaa mitmekesisele loodus- ja kultuuripärandile tuginev kestlik majandustegevus on tuntud nii kodu- kui välismaal.

Tasakaalus majandusruum ja –tingimused ning vajalik tugi ettevõtlusele võimaldavad genereerida kiiresti muutuvast maailmast tulu nii ettevõtjatest kui töövõtjatest hiidlastele ning kohalikule omavalitsusele sellele seatud ülesannete täitmiseks.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- **Tööealine, -tahteline ja -suuteline** ning vajalike oskustega **elanikkond**; teotahtelised tänased ja tulevased ettevõtjad.
- Tegutsevate majandusvedurite **kestlikkus**: efektiivsus, automatiseerimine, teadmistepõhisus, turutõrgete kõrvaldamine.
- Mikro- ja väikeettevõtete **juurdekasv ning omavaheline sünergia**: tihedam seostatus, koostöö sisuline ja infotehnoloogiline areng.
- Hiiumaa **hea maine** elukohana, töökohana, külastuskohana, toodete päritolukohana.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Ühendused mandriga ebastabiilsed, lisanduvad kaudsed kulud mis kaasnevad hõreda graafikuga ja häiretest tulenevad riskid kaasaegsele tootmisele.
- Laenude kättesaadavusel probleemid tagatistega.
- Tööjõu probleemid, s.h. üüririturu puudulikkusest tulenev probleem vajaliku tööjõu toomiseks siia.
- Häired elektri varustuses.
- Olemasolevad suurtootjad ei saa laiendada saareliste turutõrgete ning vananeva-väheneva tööjõu tõttu.
- Puuduvad mikro- ja väikeettevõtete koostöövormid, -kogemused ja -võimekus; ettevõtjad üksinda ilma avaliku sektori toeta ei suuda neid üles ehitada.
- Vähene on ettevõtete koostöö teadus- ja arendusasutustega.
- Kaasaegne paindlik mikroettevõtlus ei panusta omavalitsuse maksutuludesse samavõrra stabiilsema tööhõivega suurte tööandjatega.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Olemasolevad majandusvedurid (plasti-/elektroonikatööstus, metsatööstus, toiduainetetööstus) on jätkuvalt konkurentsivõimelised. Taristud ning ühendused, sh parvlaevaliiklus, elektrivarustus, sideteenused, toetavad ettevõtluse säilimist ja arengut.
- On loodud arengutingimused täiendavatele kasvuvaldkondadele (turism, toidutootmine, põllumajandus, eelistatult mahepõllumajandus) koostöö, ühisturundus, müügi- ja sotsiaalsed võrgustikud jm.
- Käivitunud on uued kasvualad: meremajandus²⁹, eelkõige vesiviljelus; taastuvenergeetika; loomemajandus.
- Hiiumaal kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi.

Aastaks 2022

- Ideede programmiga „Hiiumaa väljakutse“, on Hiiumaal ellu viidud vähemalt 5 ideed.
- Tegevust on alustanud vähemalt 2 uut tootmisettevõtet.
- Üürimajade programmiga on tulnud Hiiumaale 8 noort peret.
- Kasutuses olevast põllumajandusmaast kasvab mahe osakaal 10% sh Kassari on mahesaar.

²⁹ [Meremajanduse mõiste](#) hõlmab väga erinevaid merede ja ookeanidega seotud majandussektoreid, mis võivad olla traditsioonilised või alles esile kerkivad, nagu kalandus, vesiviljelus, mere- ja jõetransport, sadamad ja logistika, lõbusõidu- ja ristlusturism, laevaehitus ja -remont, mere- ja rannakaitseehitised, avamere maavarade luure ja ammutamine, avamere energiaallikate uurimine ja kasutamine, biotehnoloogia.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Aastaringne parvlaeva põhigraafik (vähemalt 8 reisi päevas, ooteaeg mitte pikem kui 3h).
- Sobiva profiiliga riigiasutuste töökohtade loomine Hiiumaal, vähemalt 50 (nt riigikaitse, keskkond).
- Sobiva profiiliga teadus- ja/või arenduskeskus (nt taastuvenergeetika).
- Hiiumaa kaasatus riigikaitse võrgustikesse ja seotud investeeringute kava.
- Töötada välja mehhanismid ja meetmed turutõrgete leevendamiseks tootmishoonete rajamisel ja renoveerimisel.
- Riigi üürielamute programmi jätkumine.

Valla tegevustasand

1. Hiiumaa maine kujundus: Hiiumaa kui sobiv elu- ja töökeskkond ning Hiiumaa kui hinnatud kaubamärk.
2. Kohaliku ressursi väärindamise toetamine.
3. Tööstusalade taristu rajamine.
4. Ettevõtjate arenguprogramm toetamaks kaasaegsete juhtimis- ja töövõtete rakendamist ettevõtluse arenguks
5. Suvehiidlaste tihedam sidustamine saare ettevõtlusega

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- UNESCO Lääne- Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programmi elluviimine (kalandus, metsandus, põllumajandus, energeetika).
- Toimib koordineeritud turundus teiste saartega ja naabermaakondadega.
- Uute pangaesinduste toomine Hiiumaale, eesmärgiga parandada kohapealseid ettevõtluslaenu saamise võimalusi.
- Leitakse koostöös erasektoriga uus rakendus tühjadele või alakasutatud äri- ja tootmismaadele ja -pindadele.
- Toetatakse koostöös ettevõtetega noorte ettevõtlikkust praktikakohtade loomise, töökogemuste jagamise ja õpilasfirmade tegevuse soodustamise kaudu.
- Ametikool sidustatakse tihedamalt saare elu ja ettevõtetega. Suuremõisa mõisakompleksi arendatakse välja majandusüksusena, kus Hiiumaa Ametikoolil on loodud võimalused töökohapõhise õppe läbiviimiseks (pakutakse ettevõtjatele sobivaid ruume ja tegevuskohti mõisas ja ühtlasi tekib sünergilise koostöö ametikooli ja ettevõtjate vahel).
- Viiakse ellu meretuulepargi koostööleping Nelja Energia ASi, OÜ Hiiumaa Offshore Tuulepark ja Hiiumaa valla vahel.
- Koostöö ülikoolidega toetamaks teadus- ja teadmispõhise ettevõtluse arengut.

Ühishuvid naabermaakondadega

- Ühistranspordisüsteem toetab ettevõtluse arengut saarte ühises majandusruumis.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

- Loome- vm ettevõtlusinkubaatori / residentuuride rajamine.
- Lehtma tööstusala.
- Kõrgessaare tehnopark ja sadama ümbruse lähi- ala tööstusala.

- Kärkla Rehemäe piirkonna tööstusala.
- Kärkla Sõnajaala tänava ja Kõrgessaare mnt/ Männiku tee vaheline tööstusala.
- Käina Mäe tänava piirkonna tööstusala.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Hiiumaa maine kujundus: Hiiumaa kui sobiv elu- ja töokeskkond ning Hiiumaa kui hinnatud kaubamärk</i>		
Luuakse Hiiumaa turundusjuhi ametikoht ning rahastatakse tegevusi.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus/ Hiiumaa Arenduskeskus
Koostatakse koos ettevõtjatega Hiiumaa kui kaubamärgi kontseptsioon ning viiakse see ellu	2020-2022	Hiiumaa Arenduskeskus PATEE ³⁰
Töötatakse välja turundusplaan tutvustamiseks regulaarselt Hiiumaad kui head elu – ja töökohast	2019-2020	Hiiumaa Arenduskeskus PATEE
Osaletakse üürimajade programmis	2021-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja Hiiumaa ettevõtjatele suunatud investeringute toetuse- ja tagatisfondi põhimõtted (<i>Leader ettevõtlustoetuse programmi jätk piloodina Maj.ministeeriumi ja KOV ühisel finantseerimisel</i>)	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Algatatakse koos partneritega ideede programm “Hiiumaa väljakutse” parimate spetsialistide ja vahendite kaasamiseks ning ideede elluviimiseks konkreetsete probleemide lahendamises.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Töötatakse välja koos partneritega stipendiumite süsteem, mis motiveeriks häid spetsialiste tulema (tagasi) Hiiumaale.	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
<i>Meede 2: Kohaliku ressursi väärtustamise toetamine.</i>		
Kaardistatakse saare taastuvenergia ja biomajanduse (sh jäätmete) potentsiaal väärtuspakkumiste koostamiseks loodusressursi väärtustamiseks (<i>rahastatult esitatud Interreg programmi</i>).	2019-2020	Hiiumaa Arenduskeskus
Koostatakse Biosfääri programmiala (BPA) ettevõtlustingimuste võrdlus Eesti ja teiste BPA piirkondadega (<i>uuringud (intervjuud, seadusandluse analüüs, teiste uuringutega tutvumine jms)</i> tulemusena esitatakse konkreetsete ettepanekud rannikualade ettevõtluse arendamiseks).	2020	Keskkonnaamet/ Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)

³⁰ PATEE- piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks.

Kaardistatakse Hiiumaal asuvad võimalikud äri- ja tootmismaad ning büroopinnad.	2019	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Edentatakse valdkonnaüleselt eri ettevõtlusvaldkondade koostööd (tootearendus, turundus, müük), luuakse vastavad võrgustikud (näiteks turismi- ja elamusmajandus ning põllumajandus ja toiduainetetööstus). Võrgustiku koordineerimine.	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Selgitatakse välja eeldused, vajadused ja võimalused ettevõtlusinkubaatori rajamiseks.	2021	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Koostatakse väärtuspakkumine niši (näiteks pansionaat-tüüpi) spaa rajamiseks.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Koostatakse koostöös ettevõtjatega loomemajanduse turundusplaan sh, osalemine messidel, koolitusprogramm, virtuaalne nõustamisteenus jms.	2020-2022	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
<i>3: Tööstusalade taristu rajamine</i>		
Hinnatakse tööstusalade arendamise võimalusi olemasolevate planeeringute alusel, tegeliku olukorra alusel ning tehakse võimaluste ja vajaduste analüüs.	2019-2020	Hiiumaa Arenduskeskus (PATEE)
Koostatakse väärtuspakkumised potentsiaalsetele investoritele nii kodu – kui välismaal.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Arenduskeskus
<i>Meede 4: Ettevõtjate arenguprogramm toetamaks kaasaegsete juhtimis- ja töövõtete rakendamist ettevõtluse arenguks</i>		
Valla majandusvedurite arenguprobleemidega personaalne tegelemine ja tugimine riigistruktuurides.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Arenduskeskus
Töötatakse välja väikeettevõtjate arenguprogramm, sh koolitused, õppereisid, mujal Eestis ja välismaal praktika võimalused.	2019	Hiiumaa Arenduskeskus (sh PATEE)
Väikeettevõtjate arenguprogrammi rakendamine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Vajaduspõhised erialased täiendkoolitused	2019-2022	Hiiumaa Ametikool
Ettevõtjate info -teemahommikud päevakohastel teemadel.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus ja Hiiumaa Arenduskeskus
Ettevõtete digiauditis osalemise eestvedamine. Aidatakse taotleda toetust ettevõtluse digitaliseerimiseks (<i>tööjõu defitsiidi juures on automatiseerimine vältimatu</i>).	2019	Hiiumaa Arenduskeskus
<i>Meede 5: Suvehiidlaste tihedam sidustamine saare ettevõtlusega.</i>		

Kaasatakse arendusprojektide loomisel ja elluviimisel.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Suheldakse regulaarselt eri kanalite kaudu.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Kaasatakse teadmiste ja kogemuste jagamiseks kohalikele ettevõtjatele.	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Maksumaksjate arv	Rahandusministeerium	4 868 (31.05.2018) 4 573 (31.12.2017)	Kasvab
Tööhõive määr, % (<i>hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus</i>)	Statistikaamet, TT240	31.12.2017 Vanuserühm 15-74a 65.1 Eesti 67,5, Harju mk 74,2	Kasvab
Tööga hõivatud isikute arv majanduslikult aktiivsetes ettevõtetes	Statistikaamet, ER054	2 093 (2016) Eesti keskmine 1221	Säilib
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv	Statistikaamet, ER051	607 (2016) = 1,03% Eesti üldarvust	Kasvab 3-5% aastas
Hiiumaal tööandjate poolt makstav keskmine brutokuupalk, eurot	Statistikaamet, PA5321	883 (2017) 967 (2018 II kv keskmine brutokuupalk)	Vähemalt Eesti keskmine
Erainvesteeringud ettevõtluses (aastas), tuhat eurot	Statistikaamet, EM017	5 266 (2016) Ettevõtete (20 ja enama hõivatuga) investeeringud põhivarasse jooksevhindades	Püsib ja on kasvav
Ettevõtlussektori netokäive	Maksu- ja tolliamet	133 milj. eurot (2016)	Kasvab
Ettevõtlussektori lisandväärtus	Statistikaamet, EM027 Hiiumaa Arenduskeskus	24 440 tuh. Eurot (2016) (20 ja enama hõivatuga) Kokku 52,1 milj. eurot (2016)	Kasvab
Sisemajanduse koguprodukt, Osatähtsus riigi SKP-s, %	Statistikaamet, RAA0050	0,4	1%

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020

Soosida piirkondade (nutikat) spetsialiseerumist ja **omanäolisust** – edendades kindlatele **piirkonnaspetsiifilistele eripäradele/konkurentsieelistele** toetuvaid tegevusvaldkondi kui olulist piirkonna „arengukiirendit“.

Eelistada suurema tervikmõjuga piirkondlikku arendustegevust – keskendudes kitsamate ja ühekordsete tegevuste asemel uuenduslikumatele, **eri valdkondi ja tegevusi sidustavatele** ning kestlikuma ja laiema territoriaalse mõjuga arendusprojektidele.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“

Eesmärgid. Saavutada tootlikkuse kiire kasv. Taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase **Tootlikkus**, kapitalimahukus, kõrgem lisandväärtus, kõrge tööhõive tase.

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020

Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtted ambitsioonikad

Eesti riiklik turismiarenduskava 2014–2020

Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 peamiseks eesmärgiks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana. Sihtrühmadeks on potentsiaalsed turistid, turismiettevõtjad ja turismiga seotud huvigrupid.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020

Infoühiskonna visioon 2020

Eesti kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi, et nutikate lahenduste abil tõsta inimeste elukvaliteeti ja tööhõivet, tagada Eesti kultuuriruumi elujõulisus, suurendada majanduses tootlikkust ning tõsta avaliku sektori tõhusust – seda kõike avaliku, era- ja vabasektori koostöös.

Eesmärk 5.2. Rohkem kõrgema lisandväärtusega töökohti, suurem rahvusvaheline konkurentsivõime ja kõrgem elukvaliteet inimeste IKT-oskuste tõusu kaudu

Säästev Eesti 21

Eesmärk 2: Heaolu kasv

Eesmärgi komponendid ja indikaatorid: Majanduslik jõukus – indikaatorid: rahaliste sissetulekute suurus **pereliikme kohta** ja sissetulekute struktuur; tarbimiskulude suurus pereliikme kohta ning nende kulutuste struktuur (baasvajadustele kuluvate kulutuste osatähtsuse tase).

Heaolu arengukava 2016-2023

Alaesmärk 1. Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala (BPA) säästliku arengu programm

4. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded

Eesmärk 1: BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks

Ülesanne 1.1: kestliku energeetika arendamine

Ülesanne 1.2: kestliku põllumajanduse arendamine

Eesmärk 4: BPA on rohemajandust toetav uuringu-, seire- ja koolituskeskus

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika“ 2012-2020

PRIORITEET 1 – Merenduse ettevõtluskeskkond on ettevõtjasõbralik ja rahvusvaheliselt. Konkurentsivõimeline.

3. Taristud ja ühendused

Valdkondlik visioon

Hiiumaa on väga hästi ligipääsetav maailmale ja maailm on lihtsalt kättesaadav Hiiumaal olijatele. Hiiumaa avalik ruum on visuaalselt ja funktsionaalselt atraktiivne ning toetab Hiiumaa jätkusuutlikku arengut.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Kasutajasõbralik
- Logistiline sidusus
- Vajaduspõhine

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Parvlaevaühenduse ebastabiilsus, graafiku mittesobivus.
- Puudub lennukindlus, liigne sõltuvus ilmastikuoludest.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaal on stabiilsed ja vajaduspõhised ühendused (transport, elekter, internet jm sideteenused jne), mis toimivad mugavalt ja nutikalt kõigis vanuses inimestele. Ühenduste arengut toetab kvaliteetne taristu (maanteed, lennuväli, sadamad, elektrivõrk, kergliiklusteed jne).

Hiiumaal on hästi toimiv keskkond info- ja kommunikatsioonitehnoloogia laialdaseks kasutamiseks ja nutikate lahenduste loomiseks.

Transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel.

Erinevaid ühistranspordi³¹ liike (parvlaev, lennuk) käsitletakse maanteepikendusena. Transpordi keskkonnamõjud on optimaalsed.

Aastaks 2022

- Tolmuwabade avalike teede maht suureneb vähemalt 5 km aastas.
- Lennuühendus Tallinnaga toimub parimatel kellaaegadel ja mõistliku piletihinnaga iga päev vähemalt kaks korda. Kõik regulaarlennud toimuvad lennuplaani kohaselt, ilma tõttu reise ära ei jää. Lennujaam on avatud aastaringselt nii regulaarliinide kui ka rahvusvaheliste lendude teenindamiseks ning pääste- ja meditsiinilendude tagamiseks, samuti teiste lennukaamade varulennuväljana. 24/7.
- Parvlaevaliikluses on tagatud aastaringne põhigraafik (vähemalt 8 reisi päevas, ooteaeg mitte pikem kui 3h).
- Avalikke teenuseid pakuvad asutused on üle viidud energia- ja ressursisäästlikumale soojusallikale.
- Välja on töötatud avaliku ruumi kujundamise põhimõtted.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Võrdne partnerlus riigiga erinevate ühenduste tegevuste korraldamisel ja planeerimisel.
- Avalike- era- ja omavalitsusesiseste ühistranspordiliinide ühildamine (erinevate transpordiliikide sidusus).
- Soodustused hiidlastele ja saarlastele parvlaeva ning lennutranspordi kasutamisel.
- Riikliku toetussüsteemi loomine navigatsiooni märgistuse paigaldamiseks ja hooldamiseks.
- Rukki kanali veetee regulaarne hooldamine (süvendamine, laiendamine) tagamaks ühetunnine ülesõit.
- Kergliiklusteede ühendatud võrgustiku rajamine riigiteede äärde ümber Hiiumaa ja suuremate asustusüksuste vahel.
- Elektri ringtoite rajamine.
- Järgmise põlvkonna elektroonilise side juurdepääsuvõrgu passiivse lairibataristu väljaehitamine Hiiumaale.

Valla tegevustasand

1. Maakonnasisene erinevate transpordiliikide graafikute omavaheline sidusus.

³¹ Ühistransport ehk ühisveondus on regulaarliinidel põhinev reisijate vedu, mis on mõeldud üldsusele kasutamiseks.

2. Vajaduspõhise ühistranspordi süsteemi rakendamine (sh nõudeliinid ja nõudepeatused).
3. Regulaarne ja kiire teavitustegevus .
4. Arengut toetav kvaliteetne taristu.
5. Avaliku ruumi kujundamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

1. Maakondade ülene erinevate ühistranspordiliikide graafikute omavaheline sidusus.
2. Ühistranspordiliikide piletimüügisüsteemi edasi arendamine oluliselt mugavamaks ja sidusamaks.
3. Maakondade vahelise liikumise võimaluste loomine (näiteks Pärnusse keeruline saada).
4. Ühistranspordivahendite kliendisõbralikumaks muutmine (*lapsed, väikelapsega lapsevanemad, eakad, puuetega inimesed jms*)
5. Koostöös riiklike jt oluliste taristute arendajatega valla taristute töö planeerimine, arenguplaanide vastastikune kommunikeerimine (asfalditehas, maaparandustööd, vee- ja kanalisatsioonitööd+ tänavavalgustus, internetivõrk jne).

Ühishuvid naabermaakondadega

1. Haapsalu – Rohuküla raudtee rajamine, reisid vähemalt 2 x päevas igapäevaselt, aastaringselt.
2. Sooduspiletid hiidlastele ja saarlastele Rohuküla- Heltermaa, Sõru – Triigi ning Virtsu-Kuivastu liinidel ning regulaarlennuliinidel mandriga/mandrilt.
3. Erinevate transpordiliikide omavaheline sidusus.
4. Head ühistranspordi võimalused ühendamaks lisaks Tallinnale ka Tartusse ja Pärnusse igapäevaselt aastaringselt vähemalt 2 x päevas.
5. Ühistranspordi võimaluste ühtne, kiire ja õige info juhtimine.
6. Elektri ringtoite loomine.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

- Kärdla lennujaama täppismaandumise süsteemi vajaduspõhine kaasajastamine.
- Kõrgessaarde kütusetankla rajamine.
- Heltermaa sadamataristu kliendisõbralikumaks muutmine.
- Sõru sadamataristu kliendisõbralikumaks muutmine.
- Heltermaa-Rohuküla ja Sõru-Triigi sadamatesse varu- ja lisaparvlaevade³² sildumisvõimaluse loomine.
- Riigiteede tolmuva katte alla viimine, sh Kärdla – Käina mnt lõpetamine, Puski – Käina maantee, Nurste - Kuriste, Vahtrepa tee, Suureranna tee, Taterma-Aadma tee.
- Kiire internetiühenduse taristuvõrgu väljaehitamine.
- Kergliiklusteed: Malvaste teerist- Reigi kiriku parkla, Suuremõisa-Käina, Lauka-Kõrgessaare, Rehemäe tee.

³² Varuparvlaeva all mõistetakse siin põhiparvlaeva asendusparvlaeva. Lisaparvlaev – liinil oleva parvlaeva kõrvale toodud teine parvlaev, mistõttu võib juhtuda, et korraga vajavad sildumisvõimalust mitu alust.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Maakonnasisene erinevate transpordiliikide graafikute omavaheline sidusus.</i>		
Regulaarselt kooskõlastatakse erinevate huvigruppide ootused ja vajadused.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Vajaduspõhise ühistranspordi süsteemi rakendamine (sh nõudeliinid ja nõudepeatused).</i>		
Teostatakse vajaduspõhise maakonnabussiühenduse süsteemi väljatöötamiseks bussiliinide võrgu ja vajaduste analüüs (sh ettevõtjate töötajate transport).	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Viiakse läbi Hiiumaa maakonna avalike bussiliinide hange..	2020	Hiiumaa vallavalitsus
<i>Meede 3: Regulaarne ja kiire teavitustegevus.</i>		
Luuakse elektrooniline erinevaid ühistranspordiliike ja osapooli ühendav infokanal .	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 4. Arengut toetav kvaliteetne taristu</i>		
Kiire internetiühenduse taristuvõrgu väljaehitamisele kaasa aitamine (info kogumine, vahendamine, teavitustegevus).		Hiiumaa Arenduskeskus
Sõru, Orjaku ja Naistlaiu sadamate arendamine (sh ühendasutuse loomine).	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Arendatakse Ristna jahisadamat koostöös kogukonnaga.	2020-2022	Kalana külaselts / Hiiumaa Vallavalitsus
Arendatakse Kõrgessaare sadamat koostöös ettevõtjaga	2021-2022	OÜ Best Holding/ MTÜ Kõrgessaare Sadam
Töötatakse välja toetusmeede maaparandussüsteemide eelvoolude puhastustööde ettevalmistuseks.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Korrastatakse järk- järgult lautrikohtad,	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Maanteetransport: Korrastatakse valla teehoiukava.	2021-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Soojusmajandus: valla asutused viiakse üle energia- ja ressursisäästlikumate soojusallikatele (nt Kõrgessaare Tervisemaja, Vigri maja, Valitsejamaja, Kõpu õppekoht; Emmaste Aktiviseerimiskeskus; Emmaste ambulatoorium).	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Heitveekäitlus: Rekonstrueeritakse probleemsed reoveepuhastid (nt Jausa, Tärkma)	2019-2022	AS Kärkla Veevärk
Heitveekäitlus: Rajatakse ja uuendatakse ühisveevärgi- ja kanalisatsioonitorustikke ning seadmeid tiheasustusaladel (tuginedes Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arengukavadele).	2019-2022	AS Kärkla Veevärk
Jäätmekäitlus: Kogutakse pakendiprügi selle tekkekohal.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Jäätmekäitlus: Töötatakse välja avalikest kohtadest prügikogumise süsteem.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Jäätmekäitlus: Viiakse läbi korraldatud jäätmeveo hange.	2019	Hiiumaa Vallavalitsus
Jäätmekäitlus: Juurutatakse biolaguneva prügi sorteerimise ja kogumise süsteem.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Jäätmekäitlus: Teostatakse prügisorteerimise alast teavitustegevust.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Prügila
Tänavavalgustus: Viiakse järk- järgult tänavavalgustuse üle energiasäästlikele LED-lampidele ning taastuenergiaallikate toitele (päikesepaneelid).	2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 5. Avaliku ruumi kujundamine.</i>		
Töötatakse välja avaliku ruumi kujundamise üldpõhimõtted.	2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Maakondlikult olulised investeringuobjektid		
Koostöös ettevõtjaga Kõrgessaarde kütusetankla rajamine.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Orjaku, Sõru ja Naistlaiu sadamataristu arendamine.	2020-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
Sõru sadamataristu kliendisõbralikumaks muutmine.	2022	Hiiumaa Vallavalitsus/ MKM

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Ilma tõttu ära jäänud lennureiside arv	Hiiumaa vald	30 (2017 a)	kahaneb
Parvlaeva reiside arv, ooteaeg tundides Heltermaa-Rohuküla	Maanteeamet / TS Laevad	5287 (2017) 1 h suvel 2h talvel	Põhigraafik: päeval mitte pikem kui 3 h , 8 reisi päevas, aastaringselt
Heltermaa – Rohuküla liinil ülevedu: Sõidukid kokku Reisijad kokku	<u>TS Laevad OÜ</u>	247 234 (2017) 576 388 (2017)	Kasvav
Parvlaeva reiside arv päevas, ooteaeg tundides Sõru- Triigi	Maanteeamet / Kihnu Veeteed		Põhigraafik: 2x päevas, 7 päeva nädalas, aastaringselt
Sõru – Triigi liinil ülevedu: Sõidukid kokku Reisijad kokku	Maanteeamet / Kihnu Veeteed	37 000 (2017) 15 500 (2017)	Kasvav
Lennureiside arv nädalas	Kärdla lennujaam	12	14, (2 x päevas, 7 päeva nädalas, aastaringselt)

Maakonnaliinide (buss) kasutajate arv kuus	Hiiumaa vald	6718 (juuli 2018)	kasvav
30 Mbit/s suurema kiirusega kaabliga interneti kättesaadavusega majapidamiste arv	Majandus- ja kommunikatsiooni-ministeerium	1045 (20.12.2017)	Kõikidel soovi avaldanutel on võimalus välja ehitatud
Elektrikatkestuste arv, stabiilsus (elekter kõikuv)	Elektrilevi		kahanev
Avalikus kasutused katteta kruusateede maht	Maanteeamet	325,25km sh 7,6 km tänavad	kahanev

Seosed riigi arengudokumentidega

Üleriigiline planeering "Eesti 2030+"

p. 3. Tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng

p. 3.2. Olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine

p. 4. Head ja mugavad liikumisvõimalused

p. 4.2. Teenuste, haridusasutuste ja töökohtade kättesaadavuse tagab toimepiirkondade sisene ja omavaheline sidustamine kestlike transpordiliikide abil.

p. 4.3. Tagatud on kiire, piisava sagedusega ja mugav ühendus välismaailmaga.

p. 4.4. Erinevaid transpordiliike kasutatakse tasakaalustatult, arvestades piirkondlike eripäradega.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020

Eestis kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi, et nutikate lahenduste abil tõsta inimeste elukvaliteeti ja tööhõivet, tagada Eesti kultuuriruumi elujõulisus, suurendada majanduses tootlikkust ning tõsta avaliku sektori tõhusust – seda kõike avaliku, era- ja vabasektori koostöös. (Inimeste parem elu; elujõuline Eesti kultuuriruum; kõrgem tööhõive; kõrgem tootlikkus).

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika“ 2012-2020

PRIORITEET 2 - Merendus on ohutu, turvaline ja merekeskkonna seisund on paranenud.

Transpordi arengukava 2014-2020

3.1 Eesmärk: Eesti transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel.

4. Külastuskeskkonna areng

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on avatud, sõbralik, hooliv, turvaline ja looduslähedane külastuskeskkond.

Siin on keskkonnasäästlik ja jätkusuutlik puhkemajandus.

Ootame meie loodust ja saarelist omapära väärtustavat vastutustundlikku külalist.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- UNESCO Biosfääri programmiala staatus.
- Areng on juhitud sihi- ja plaanipäraselt.
- Sihipärane turundamine.
- Kohaliku identiteedi väärtustamine läbi kohaliku inimese.
- Turismiettevõtluse ja ka teiste valdkondade katuseorganisatsioonide võrgustumine.

- Turismi valdkonnasiseselt ja -üleselt **sidustatud** arendustegevus ja koostöö.
- Koostöös Lääne- Eesti saartega **ühisel turundamisel**: imagokampaania, hinnakampaania, kliendikampaania, tarbijakampaania, suhtlemine tarbijaga jm.
- **Spetsialiseerumist soosiva keskkonna** loomine (mereturism, sporditurism, loodusturism, ürituste turism vm).
- Oluliste **külastusobjektide säilitamine ja heakord**.
- **Kõrgel tasemel teeninduskultuur**.
- Hiiumaa kui bränd ja kaubamärk ehk **mainekujundus**.
- **Innovatiivsus** ja **terviklikkus**.
- **Silmapaistvus** ja atraktiivsus.
- **Jätkusuutlikkus** ehk eelistame kvalitatiivset kvantitatiivsele.
- Külastuskeskkonna **kujundamisel lähtutakse universaalse disaini** põhimõtetest.

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Ei ole välja kujunenud selgelt äratuntavad Hiiumaa brändi.
- Info jagamine toimub liiga paljude kanalite kaudu, mistõttu tekib aeg- ajalt negatiivset ja ebaõiget infomüra.
- Külastuste kõrghooaeg kuhjub lühiajaliselt suvisele perioodile, ettevõtlus ei suuda neid teenindada.
- Vähe on Hiiumaa külastuse põhjuseid kõigil neljal hooajal (talve-, suve-, sügis- ja kevadhooaeg).
- Teenuste ja teeninduse ebaühtlane tase kahjustab saare kui sihtkoha mainet.
- Giiditeenuse ebaühtlane tase. Uute giidide järelkasv on vähene.
- Vähene valmidus väliskülastajate vastuvõtmiseks (keeleoskus, sobivad Hiiumaad tutvustavad materjalid, sildid jms).
- Külastusobjektid ja teenused pole kergesti leitavad või on oma aja ära elanud. Teave on kohati puudulik.
- Palgaliste spetsialistide ametikohtade puudus, kes tegelevad külastuskeskkonna arendus- ja turundustegevustega.
- Ei ole usaldusväärset algallikat või metoodikat külastajate arvu määratlemiseks.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaa on tuntud privaatse looduspuhkuse saar, mõnusate kultuuri- ja väliürituste saar ning heal tasemel elamusmajandussektoriga (sport, meri jne.)

Hiiumaa on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised.

Turismisihtkohana toimimine toob majanduslikku kasu kogukonnale ja huvitatud osapooltele.

Aastaks 2022

- Hiiumaal on kergesti leitav, atraktiivne operatiivset infot jagav veebileht.
- Hiiumaal on oma, äratuntav ja tuntud bränd.
- Hiiumaad külastab iga-aastaselt 10%võrra rohkem külastajaid, kes veedavad saarel minimaalselt 1 öö.
- Kultuuri- ja spordiürituste toetamisel eelistatakse väljaspool külastuste kõrghooaega toimuvaid.

- Hiiumaa on tuntud ja väärtustatud külastajate hulgas läbi Väinamere laidudele ning Hiiumaa kagurannikule iseloomulike koosluste ja maastike.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Biosfääri programmiala edendamine, koordineerides Keskkonnaameti ja UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoniga.
- Regulaarsed ja stabiilsed transpordiühendused mandri ja saare ning saarte vahel, lennuühendus mandri ja saare vahel.
- Riigi poolt korraldatavad avalikud teenused (eelkõige transport) peavad olema külastajasõbralikud (kodulehed mitmes keeles, teenuse osutajad peavad ise ka ennast turundama, info lihtsalt ja arusaadavalt kättesaadav, e-teenused kasutajasõbralikud jms).
- Taastada riiklik järelevalve majutusteenuse osutajate üle.
- Jätkuvalt toetatakse ja vajab toetuse suurendamist riigi poolt turismiinfokeskuse ülalpidamine, regionaalne turismialane koostöö ning turisminfokanalite ülalpidamine (näiteks visitestonia.com jm).
- Riigile kuuluvate Hiiumaa sümbolite (Kõpu, Ristna, Tahkuna tuletornid, Suuremõisa loss) vallale üleandmine.
- RMK külastuskeskkonna arendamisele suunatud tegevuste jätkamine (matkarajad, puhkealad jms)

Valla tegevustasand

1. Hiiumaa, kui reisisihi tuntuse suurendamine nii kodu – kui välismaal.
2. Turismiinfo juhtimine.
3. Turismitoodete- ja teenuste arenduse juhtimine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

4. Turismiettevõtluse ja valdkonna katuseorganisatsioonide võrgustamine.
5. Külastustaristu arendamine.

Ühishuvid naabermaakondadega

- UNESCO Biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös Saaremaa, Muhu ja Vormsi vallaga.
- Saarete külastuskeskkonna ühisturundamine.

Maakonna olulised investeeringuobjektid

- Kärkla Keskväljak.
- Käina elamuskeskus “Tuuletorn”.
- Suuremõisa lossi külastuskeskus, sh juustukoda.
- Suuresadama sadama-ala.
- Läänemere Teadmuskus (kontseptsiooni üle vaatamine ja edasiste tegevuste otsustamine).
- Reigi kiriku ja pastoraadi külastuspiirkond (EELK Reigi Kogudus).
- Kärkla kirik (EELK Kärkla Kogudus).

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Hiiumaa, kui reisisihi tuntuse suurendamine nii kodu – kui välismaal.</i>		
Sihtkoha planeerimismudeli välja töötamine, turundusstrateegia koostamine ja elluviimine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
<i>Meede 2: Tursimiinfo juhtimine</i>		
Turismiinfo kättesaadavuse analüüs ja tegevuskava	2019	Hiiumaa Arenduskeskus
Arendatakse välja kaasaegne www.hiiumaa.ee kui Hiiumaa visiit- veebileht	2019-2020	Hiiumaa Arenduskeskus
visithiiumaa.com asjakohasena hoidmine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Koordineeritakse turismimesidel osalemist	2019-2020	Hiiumaa Turismiliit
Koordineeritakse eriala messidel osalemist	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Viitade, siltide, infotahvlite jm kaardistamine ja elektroonilise andmebaasi koostamine, teabetahvlite jm uuendamise ja täiendamise tegevusplaan ning seireplaan	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Turismitoodete- ja teenuste arenduse juhtimine</i>		
Külastajate profiili regulaarne analüüs	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Olemasolevate kvaliteedimärgiste inventuur (Roheline märk, EHE märk jne) ja Hiiumaa hea teeninduse ja teenuste kvaliteedi põhimõtete väljatöötamine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Korraldatakse Hiiumaa giidide koolitusi, korraldatakse atesteerimine	2019-2022	SA Hiiumaa Muuseum
Tugifunktsioonid valdkonna arendamiseks -majutuskohade ja toitlustusteenuse pakkujate võimekuse arendamine – koolitused, õppereisid vm	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus / Hiiumaa Turismiliit
<i>Meede 4: Turismiettevõtluse ja valdkonna katuseorganisatsioonide võrgustamine</i>		
Analüüsitakse Suuremõisa lossikompleksi täielikult munitsipaliseerimist	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Ametikool
Luuakse sihtasutus (SA) kogu Suuremõisa lossikompleksi majandamiseks ja arendamiseks, mis baseerub tihedale koostööle koolide, kohaliku omavalitsuse, turismiasjaliste, mittetulundusühingute ja ettevõtetega	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Ametikool
<i>Meede 5: Külastustaristu arendamine</i>		
Tegevuskava koostamine	2019	Hiiumaa Vallavalitsus / Hiiumaa Arenduskeskus
Maakondlikult olulised investeeringuobjektid		

Kärdla Keskväljak	2019-2021	Hiiumaa Vallavalitsus
Käina elamuskeskus Tuuletorn.	2019-2020	Hiiumaa Vallavalitsus
Suuremõisa lossi mõisakompleksi, sh juustukoja kaasajastamine põhimõttel, et Suuremõisa kannab paikkonnas mitut funktsiooni (terviklik kompleks on ca 25 kõrvalhoonet ning põlispark koos alleedega).	2020-2022	Hiiumaa Ametkool / loodav sihtasutus
Läänemere Teadmuskus (kontseptsiooni üle vaatamine ja edasiste tegevuste otsustamine).	2020	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Külastajate rahulolu uuring	uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Kokkulepitud väärtustele vastavaid kvaliteedimärgiseid omavate turismiteenuse pakkujate, toodete, teenuste, atraktsioonide arv	kaardistus	Kaardistus viiakse läbi 2019.a.	Lepitakse kokku peale kaardistuse tulemuste hindamist
Hiiumaa külastajate arv	uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Püsivalt kasvav vähemalt 5% aastas
Hiiumaa muuseumite külastajate arv ³³	muuseumid	10190 ³⁴	Püsivalt kasvav vähemalt 10% aastas
Hiiumaa tuletornide külastajate arv	Hiiumaa vald	(2017) (15.09.2018)	Püsivalt kasvav vähemalt 10% aastas
Majutatute ööbimiste arv Tubade (458=2017a) täitumuse % (keskmine) Voodikohtade (1320=2017a) täitumuse % (keskmine)	Statistikaamet, TU110	37445 (2017) 17% (2017) 12% (2017)	Kasvab vähemalt 10%

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

- Soodustada keskuste ja tagamaa sidustatud arengut – võimendades keskuste rolli laiema tagamaa arengus ning tagades parem ligipääs kummagi poole vastastikku kasulikele ressurssidele ja hüvedele.
- Soosida piirkondade (nutikat) spetsialiseerumist ja omanäolisust – edendades kindlatele piirkonnaspetsiifilistele eripäradele/konkurentsieelistele toetuvaid tegevusvaldkondi kui olulist piirkonna „arengukiirendit“.
- Eelistada suurema tervikmõjuga piirkondlikku arendustegevust – keskendudes kitsamate ja ühekordsete tegevuste asemel uuenduslikumatele, eri valdkondi ja tegevusi sidustavatele ning

³³ Nii riigi, kui omavalitsuse ja erasektori muuseumite külastajad.

³⁴ Mihkli talumuuseum 1970, Rudolf Tobiase majamuuseum 390, Pikk Maja 3580, Kassari ekspositsioonimaja 4250.

kestlikuma ja laiema territoriaalse mõjuga arendusprojektidele, mida ei pea tingimata osutama kodukoha lähedal kuid, mis peavad olema kättesaadavad igas maakonnas/toimepiirkonnas.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21"

Eesmärk 1: Eesti kultuuriruumi elujõulisus

Eesmärk 4: ökoloogiline tasakaal

Eesti riiklik turismiarendukava 2014-2020

2.1 Visioon: Aastaks 2020 on Eesti turistidele tuntud ja hea mainega Põhjamaade turismisihtkoht, mis pakub meeldejäävat reisieelamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse Läänemere piirkonna riikidesse.

2.2 Üldeesmärk: Eesti riikliku turismiarendukava 2014–2020 peamiseks eesmärgiks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana.

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika“ 2012-2020

PRIORITEET 5 –Rannäärne elu- ja külastuskeskkond on atraktiivne, soodustades mereturismi ja kohaliku ettevõtluse arengut, merekultuuripärandit kantakse edasi.

5.Keskkonnahoid ja – teadlikkus

Valdkondlik visioon

Hiiumaal toimivad loodus ja inimtegevus tasakaalus.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Teadlikkus
- Jätkusuutlikkus
- Suunatus

Probleemid ja kitsaskohad, mis vaja lahendada

- Hiiumaa kohalikud ressursid on osaliselt kasutamata majandusarengu heaks (näiteks meremuda, sinisavi).
- Jõgede suublad on kinni kasvamas.
- Kalade arvukus väheneb.
- Ilma inimtegevuse suunamata on oht reostuseks ja loodusliku tasakaalu hävimiseks.
- Soostumine.

Valdkondlik eesmärk 2035+

Hiiumaa ettevõtted järgivad jätkusuutliku (rohe-)majandamise põhimõtteid, rakendatakse ringmajandust³⁵.

Hiiumaa on taastuvate ressursside kasutamisel eeskujuks tervele Eestile.

Hiiumaa loodus on puhas.

Hiiumaa väärtuslikud maastikud on hooldatud.

³⁵ Ringmajandus ehk *circular economy* on majandus, kus rõhk on mittebioloogiliste ressursside ja materjalide taaskasutusel ja korduskasutusel. Toodete kokku kogumine nende olelusringi lõpus ja materjalide eraldamine võimaldab neid kasutada uute toodete valmistamiseks. Ringmajandus vajab uuenduslikke disaini- ja tootmismeetodeid, korralduslikke süsteeme (nt tagastamise logistika) ja ärimudeleid. Ringmajandus võib olla osa rohemajandusest. Allikas: Säästva Arengu Komisjon. Rohetöökohade potentsiaal Eestis. 2012

Aastaks 2022

- Koelmualade taastamine: nt haugi koelmuala taastamine Suuremõisa jões, forelli koelmuala taastamine Pihla ojas ja Paope ojas.
- Jõgede suublate puhastamine: nt Nuutri jõgi, Suuremõisa jõgi.
- Tiheasustusaladel liitumist omamata ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitunute arv on kasvanud 50%.
- Hiiumaa laidude eripärane keskkond on säilinud.

MeetmedRiigi tegevustasand (ettepanekud)

- Sinivõrgustiku toimimise tagamiseks toetusmeetmed võimalikult looduslähedaselt jõgede suublate avamiseks ning kalakoelme taastamiseks.
- Luua programm kalaressursi liigilise koostise suunamiseks.
- Jätkatakse hajaasustusaladele suunatud programme.

Valla tegevustasand

1. Looduses liikumise monitoorimine ja suunamine.
2. Tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine.
3. Üleminek keskkonnasäästlikele toodetele ja teenustele valla asutustes.
4. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumise soodustamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine.
- Jätkusuutliku majandamise põhimõtete kokku leppimine ja rakendamine (mets, kruus, liiv jne).

Ühishuvid naabermaakondadega

- Merereostuse vältimine, merepäästevõimekus.

Maakondlikult olulised investeeringuobjektid

- Lehtma ja Sõru sadamate kai pikkuse optimeerimine taastamiseks hoovuste mõistliku liikumise.
- Nuutri jõe ning Suuremõisa jõe suublate puhastamine, Suuremõisa tiikide puhastamine.
- Pihla oja ja Paope oja, Suuremõisa jõe koelmualade taastamine.

Tegevuskava	Elluviimise aeg	Vastutaja/ eestvedaja
<i>Meede 1: Looduses liikumise monitoorimine ja suunamine.</i>		
Paigaldatakse suunavad viidad, sildid, infotahvlid vm asjakohane teabevahend avalikesse kohtadesse sh teadvustatakse Hiiumaa looduse ja inimese koostoimimise kestlikkust toetavad väärtusi ning eksponeeritakse sihipäraselt mh pärandkultuuri ja muinsukaitseobjekte.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Paigaldatavate jäätmemahutid enimkasutatavatesse looduses liikumise kohtadesse ja korraldatavate jäätmete äravedu.	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 2: Tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine.</i>		
Korraldatavate koolituste, infopäevi, konverentse jm. tegevusi asjakohastel teemadel.	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Teadlikkust suurendavad kampaaniad (sh võistluslikud) sotsiaalmeedias jm kaasaegseid elektroonilisi infokanaleid ja -võimalusi kasutades	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Teadlikkust suurendavad info- trükimaterjalide tegemine ja levitamine	2019-2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Suveülikoolide korraldamine rohemajanduse teemadel	2020- 2022	Hiiumaa Arenduskeskus
Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga (ÜVK) liitumise toetamine		AS Kärkla Veevõrk
Osaletakse hajaasustuse programmis	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus
<i>Meede 3: Üleminek keskkonnasäästlikele toodetele ja teenustele valla asutustes</i>	2019-2022	Hiiumaa Vallavalitsus

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Tiheasustusalal ÜVKga liitumist mitteomavate arv	Kärkla Veevõrk	513	kasvav
Taastootmise parendamist vajavate jõgede suudmealade arv Hiiumaal	Hiiumaa maakonnakonnaplaneering	14	kahanev

Seosed riigi arengudokumentidegaUNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala (BPA) säästliku arengu programm

4. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded

Eesmärk 1: BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks

Ülesanne 1.1: Kestliku energeetika arendamine

Ülesanne 1.2: Kestliku põllumajanduse arendamine

Ülesanne 1.3: Kestliku metsanduse arendamine

Ülesanne 1.4: Kestliku kalanduse arendamine

Ülesanne 1.5: Kestliku turismi arendamine

Ülesanne 1.6: Kestliku planeerimise ja ehitamise arendamine

Eesmärk 2: Looduslik mitmekesisus on säilitatud

Eesmärk 4: BPA on rohemajandust toetav uuringu-, seire- ja koolituskeskus

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika“ 2012-2020PRIORITEET 2 - Merendus on ohutu, turvaline ja **merekeskkonna seisund** on paranenud.**Arengukava elluviimise korraldus**

Hiiumaa arengukava 2035+, mis on ühtlasi maakonna arengu strateegiadokument, on avaliku, era- ja kolmanda sektori ühine tulevikuvision Hiiumaa arendustegevuse kavandamiseks. Arengudokumendis kavandatu viivad ellu Hiiumaa elanikud, kohalik omavalitsus, riigiasutused, eraettevõtted ja vabaihendid. Arengudokumendi elluviimine toimub osapoolte teadvustatud, eesmärgistatud ja partnereid arvestavas koostöös.

Arengudokument on sisend Hiiumaa valdkondlike arengukavade, maakonnaplaneeringu ja maakondlike teemaplaneeringute ja riigi pikaajaliste arenguplaanide koostamisele ja tegevuste elluviimisele. Käesolev strateegiadokument annab suunised maakondlikele projektipõhiste algatustele, mis hõlmab toetuste taotlemist Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest toetusvahenditest.

Arengudokumendi vastuvõtmist ja uuendamist juhib Hiiumaa Vallavalitsus. Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia koostamise korra kohaselt vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmärke ja tegevusi. Seire käigus analüüsitakse strateegiliste eesmärkide saavutatud mõjusid vastavalt indikaatoritele, sealhulgas tuginetakse statistilistele andmetele.

Kõik isikud võivad esitada 10. veebruariks ettepaneku koos põhjendustega arengudokumendi koostamiseks või muutmiseks. Valitsus kujundab seisukoha ettepaneku kohta ning esitab Hiiumaa Vallavolikogule arengudokumendi koostamise või muutmise algatamise eelnõu. Volikogu otsustab hiljemalt 31. märtsiks arengudokumendi koostamise või muutmise. Arengudokumendi menetlemise tähtajad kinnitab vallavalitsus korraldusega.

Vallavalitsus esitab igal aastal volikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal. Tegevusaruande koostamiseks esitavad vallavalitsuse struktuuriüksused andmed valla arengukavas kajastatud tegevuste elluviimise ja raha kasutamise kohta.

Avalikkusele esitatakse arengudokumendi rakendamise tulemusi Hiiumaa arenguseminaril ja need avaldatakse Hiiumaa majandusülevaates. Aruandes antakse hinnang arendustegevuse tulemuslikkusele. Hiiumaa arengukava 2035+ seire tulemused tehakse kättesaadavaks Hiiumaa Vallavalitsuse ning sihtasutus Hiiumaa Arenduskeskus kodulehtedel.